لوڪ ڪٿائون

سنڌي - ديسي - پرديسي

نندلعل عيدنداس پرسراماڻي

لوڪ ڪٿائون

سنڌي - ديسي - پرديسي

نندلعل عيدنداس پرسراماڻي
سلومبر (اُديپور-راج.)

لوڪ ڪٿا جو مُول آڌار

آدِي آدم پنهنجون اِڇائون ۽ خواهشون اِشارن سان ٻئي جي اَڳيان رکندو هو. تنهن کان پوءِ ڳالهائڻ سِکيو ته ڳالهائڻ سان زبانِي طور پنهنجا ويچار ٻڌائڻ لڳو.

ٻنهي حالتن ۾ هوُ جهنگلن ۾ رهندي شڪار تي پنهنجو پيٽ پريندو هو. جهنگلِي جانورن جو شڪار ڪندي پنهنجا آزمودا ته ٻڌائيندو هو، پر ڪجهه ڪلپنائون ڪندي تصور، انهن جا رنگ روپ ذهن ۾ به وهارائيندو هو ۽ پنهنجن ساٿين کي ڪٿائن، ڪوتائن، پرولين، پهاڪن جي ذريعي زبانِي چوندو هو. اهڙِيءَ طرح هن جي ذهنِي قوت وڌندِي رهِي ۽ ڪلپنائن جي شڪتِيءَ سان نيون نيون ڳالهيون ٺاهيندو رهيو ۽ اهڙِيءَ طرح لوڪ اَدب جو روپ وسيع ٿيندو ويو ۽ ٽَن ڏيکڻ لاءِ جانورن جون ڪلون ڪتب آڻڻ لڳو.

هوُ سيبتا جي ٻئي روپ ۾ جانورن کي هڪ جڳهه کان ٻِي جڳهه گاهه ۽ چاري جي تلاش ۾ لنبيون ياترائون ڪندي ڪهاڻيون ۽ ڪوتائون وغيره چوندي ۽ ٻڌندي لوڪ اَدب ۾ واڌارو ڪندو ويو. گهرن ۾ زالون، واندي وقت پورهيت ۽ ڏينهن ۾ بيڪار منش، چؤپال تي رات ۾ ڪسان، وقت ڪاٽڻ لاءِ ڪهاڻيون چوندا هئا. ڪوتائن، پرولين، پهاڪن کان وڌيڪ ڪهاڻيون وڌيڪ وڻندڙ لڳنديون هيون.

اهڙِيءَ طرح ڳوٺن ۾ (اُن وقت تائين گهمڪر آدم پنهنجا اَڏَا اَڏي، هڪ جڳهه رهندي، کيتي ڪرڻ لڳا هئا) کيتن ۽ چؤپال ۾ چيل ڪهاڻيون لوڪ ڪٿائن جو روپ وٺِي چڪيون هيون ۽ ڳوٺن کان ٻاهر نگرِي آس پاس ۾ هرهڪ طبقي، جات، سماج ۽ ڌرم ۾ زبانِي طور ريتِي رواج ۾ شامل

LOK KATHAUN
(Sindhi - Desi - Pardesi)

By :
Nandlal Idandas Parasramani

First Edition : 2012 A.D.

Price : Rs. 100/-

Published by :
Gopal Aur Kamlesh Chitrashala
SALUMBER-313027 (Udaipur - Raj.)

Printed at :
Amar Bharat Offset Press
Sindhi Gali, Hathi Bhata,
AJMER-305001 (Raj.)

हिन किताब जे छपाइण में राजस्थान सिन्धी अकादमी, जयपुर पारां माली इमदाद मिलियल आहे।

هن ڪتاب جي ڇپائڻ ۾ راجستان سنڌي اڪادمي، جئپور پاران مالي امداد مليل آهي.

اِهو بہ اَنومان مڃيو ٿو وڃي تہ جنتا ۾ ويرن، تياڳي، وئراڳين جي مثالن (جي سچ پچ ٿي گذريا آهن) کي لوڪ ڪٿائن ۾ جوڙي، ساهتيہ ۽ سنسڪرتيءَ ۾ شامل ڪيو ويو آهي.

لوڪ اَدب جي وَهڪ هڪ هنڌ ڪونہ ٿي رهي. اُها تہ سيما پار وڃي ٻين ملڪن ۾ پنهنجو اَثر ڏيکاري ٿي ۽ اُتي لوڪ جيوَن تي پنهنجي مُهر ٿي لڳائي. ان جو مثال جاتڪ، پنچ تنتر، هيتوپديش وغيرهہ جون ڀارتيہ لوڪ ڪٿائون، قديم زماني کان ئي ديش کان ٻاهر ويندڙيون رهيون آهن. وديشي ليکڪ ايسپ، ايڊرسن، گِرم وغيرهہ جي ڪهاڻين ۾ گهڻيون ڪٿائون ڀارتيہ ڪهاڻين جو نقل آهن. شينهن، هاٿي، مور وغيرهہ ڀارت جا جانور آهن، جيڪي انهن ليکڪن جي ڪهاڻين ۾ لکيل آهن.

شينهن جي ڪل ڀاتل گڏهہ جي مشهور لوڪ ڪٿا، افلاطون يونان جي فيلسوف جي ڪتاب ۾ ملي ٿي. اَلف ليليٰ نالي عرب ديش جو وڏو گرنٿ اَٽڪل 950 عيسوي سنہ ۾ خليفي هارن رشيد جي راڄ ۾ لکيو ويو آهي. اُن ۾ جيڪي ڪهاڻيون آهن، اُنهن جو مول يوناني، ايراني ۽ ڀارتيہ لوڪ ڪٿائون آهن. ڏهين صديءَ ۾ عرب ديش جي ليکڪ ماصود جي چوڻ اَنوسار سندباد سيلاني نالي ڪتاب ڀارت کان آيل آهي.

گجرات جي تمام مشهور لوڪ ڪٿا، هڪ راجا کي ست ڌيئر هيون. راجا سڀني کان پڇيو تہ توهان ڪنهنجو ڏيون کائو؟ ڇهن چيو تہ ’توهان جو‘ پر ننڍي ۾ ننڍي راجڪماريءَ چيو تہ ”مان پنهنجي نصيب جو ٿي کاوان.“ راجا ڪاوڙيو ۽ هُن کي محل کان ٻاهر ڪڍي ڇڏيائين. پنهنجي عقلمنديءَ ۽ هوشياريءَ سان هن ثابت ڪري ڏيکاريو تہ هوءَ سچي آهي. آخر ۾ ڏکن سهڻ کان پوءِ هوءَ هڪ راجڪمار کي ملي ٿي ۽

تي چڪيون هيون. هندو، اِسلام، جين، ٻوڌ، عيسائي ۽ ٻين مذهبن ۾ اِهي ڪنهن نہ ڪنهن روپ ۾ جڙنديون ويون. پنهنجو مول مقصد قائم رکندي، وقت ۽ زمين اَنوسار اُنهن ۾ گهٽ وڌائي ٿيندو ويو. اخلاق ۽ تهذيب کي قائم رکندي، ڪٿائن کي قبوليت ملندي ويئي. شاسترن، ڌارمڪ ۽ فيلسوفيءَ جي سوچ ۾ بہ انهن جو گهڻو مول آهي.

سنسڪرت ڀاشا ۾ لوڪ ڪٿا کي 'سيني جي پياري' مڃيو ويو آهي. اِهي اَلگ اَلگ موقعن تي ٻڌايون وينديون آهن. ڏاڏي، ناني، پنهنجن ننڍڙن ٻارن کي اخلاقي ڪهاڻيون ڪٿائون مزيدار نموني ٻڌائي، اُنهن کي مستقبل جي لاءِ تيار ڪنديون آهن. ننڊ لاءِ لولي ۽ ڪهاڻي؛ روٽي ڪائي تہ ڪٿا مددگار ثابت ٿيندي آهي. ڏڻ وار تي ڪٿائون، انهن لوڪ ڪٿائن جو ميل ٿي آهي. جنهن جي مول ۾ ٻڌندڙ کي آخر ۾ سک ۽ سهنج جيوَن جي آس ڏسڻ ۾ ايندي آهي. 'ستنارائڻ جي ڪٿا' اِن جو وسيع مثال آهي.

سچي گهٽنائن جي آڌار تي ٺهيل ڪٿائون ڦهريائين ٻوٽن ۾ جڙنديون، پوءِ مشهور ٿينديون لوڪ اَدب ۾ شامل ٿي وينديون آهن. ٻوڌ جاتڪن جون ڪٿائون، لوڪ ڪٿائن جي سطح کان مٿي اَدب ۾ شامل ٿي ويون ۽ ڏيري ڏيري پراڻن ۾ اچي ويون. اِن ڪري تہ ڪيترئون ڪٿائون پراڻن ۾ جاتڪ ڪٿائن ۾ هڪ جهڙيون لڳنديون آهن.

چيو وڃي ٿو تہ والميڪي رامائڻ ۾ ٻارهن هزار شلوڪ هئا پر لوَ ۽ ڪُش ٻڌندڙن جي چاهہ اَنوسار اُن ۾ واڌارو ڪيو هو. اهڙيءَ طرح ويد وياس جي مهاڀارت کي بہ مول روپ کان لڳ-ڀڳ چئوڻو وڌايو ويو آهي. ان ۾ اخلاقي، فرض اَدائي وغيرهہ سنن گڻن سان ڀريل لوڪ ڪٿائون جوڙيون ويون آهن.

ڪتاب بابت

لوڪ ڪٿا لامحدود ۽ لاحد آهي. ڪنهن هڪ زمين تي جنم ٿو ٺئيس تہ ٻيءَ تي جوان ٿي پوي تہ ٽينءَ تي ٻڍي؛ پر هوءَ مري نٿي. هوءَ اَڪال بہ آهي. ٿي سگهي ٿو تہ ڪجھہ وقت ڪنيڪرڻ جي ننڊ اچي وڃيس. پر جاڳندي ئي نئين نويلي نار ٿي پوي.

شينهن ۽ ڪوئو، اُجارو ڪانءُ، چار چور، ڪبوتر ۽ مَک وغيرهہ ڪٿائون اَمر آهن. دنيا جي ڪيترن ديشن جي اَڪيچار ٻولين ۾ لکيون ۽ ڇپيون ويون آهن. لوڪ ڪٿا آزاد پکيءَ وانگر آسمان جي اَٿاهہ پولار ۾ اُڏامندي رهي ٿي. جتي ٿاڦو ڏسي، لهي اچي ۽ صدين تائين پنهنجي اُٽت سان اِنسان کي اِخلاقي سبق ڏيندي رهي.

ٿي سگهي ٿو ڪجھہ ڪٿائون جاتڪ يا پنچتنتر مان ڪنيل هجن. پر هرهڪ ڪٿا کي اُتي جي زمين جو پنهنجو اَلڳ اُهڃاڻ ۽ هٻاءُ ٿئي.

مون کي اهڙو ڪوبہ سنڌي ڪتاب ڪونہ سُجهي، جنهن ۾ ڀرپور اَنداز ۾ لوڪ ڪٿائون هجن. سنڌي ٻوليءَ ۾ پدم شري پروفيسر رام پنجواڻيءَ جون ست سورميون (مارئي، سَسُئي، سُهڻي، مومل، ليلا، سورٺ ۽ نوري) لوڪ ڪٿائن ۾ ڳهڻي تعداد ۾ ڳڻيون ويون آهن. جن جو بنياد تواريخ ۽ پريم آهي. اُنهن جا پورا نالا عمر مارئي، سسئي پنهون، سُهڻي ميهار، مومل راڻو، ليلا چنيسر، سورٺ راءِ ڏياچ ۽ نوري ڄام تماچي آهن. مان هنن جو دهراءُ ڪونہ ٿو ڪيان. سيني جو اَڳ ۽ اَنت هڪ جهڙو پر وچ وارو حصو هرهڪ اَديب ڪجھہ رد بدل ڪري لکيو آهي. مثال طور نوري ڄام تماچي جي محل ۾

هن سان شادي ڪري خوش ٿي رهي. شيڪسپيئر پنهنجي ناٽڪ ’ڪنگ ليئر‘ ۾ ڪجهه اهڙو ئي مثال ڏنو آهي.

سيني مذهبن جي لوڪ ڪٿائن ۾ ايشور، قسمت، فرض، ڪرم وغيره جي گهڻي اهميت ڏيکاري ويئي آهي. هڪ طرف ڀاڳ پنهنجو ڪم ٿو ڪري، پر فرض اَدائي ڪندي اخلاقي قوت سان ڪٿائن جو اَنت ’سُکي جيوَن‘ ڏيکاريو ويو آهي.

ديوي، ديوتا، ڀوت، راڪاس، جانوَر، پکي، پرندا وغيره لوڪ ڪٿائن ۾ آهن. پر اَنت ۾ سچ جي جيت ٿي ٿئي.

لوڪ ڪٿائن جو مول مقصد ٻڌندڙن جو منورنجن ڪرڻ ته آهي پر هنن جي گيان ۾ هوُ واڌارو به ٿيون ڪن. اهڙيون ئي ڪجهه لوڪ ڪٿائون هن ڪتاب ۾ ڏنل آهن، جيڪي پڙهندڙن جي من ۾ گيان جو واڌارو ته ڪنديون پر گڏوگڏ هنن کي آنند به ڏينديون. اهڙو منهنجو خيال آهي.

فهرست

روز بند ڪمري کي کولي، ڪجهه وقت ايڪانت ۾ وچي
وهنديِ هئي ۽ هڪ صندوق کي کولي، پنهنجا اَباڻا ڪپڙا
ڏسنديِ هئي ته جيئن هن کي پنهنجي اوقات ياد رهي ۽
راڻيِ ٿيڻ جو گمان ڪونه ٿئيس. ڪنهن اَديب لکيو ته روز
نوُريءَ جو ياءُ هڪ چبڙيءَ ۾ پکل مڇي ۽ جوئر جو ڍوڍو
کارائڻ لاءِ هن وٽ ايندو هو. نوُري کائيندي پنهنجي اوقات
کي ياد رکنديِ هئي.

اهڙيءَ طرح هڪ اَديب لکيو ته پنهونءَ کي رڻ پَٽ ۾
سسئيِ مُئل مليِ ۽ پاڻ پنهونءَ پراڻ تياڳيا. پر ٻئي لکيو ته
پنهونءَ کي سسئي مليِ ئيِ ڪانه. سسئيءَ جي پوتيءَ جيِ هڪ
ڪنڊ زمين ڪان ٻاهر ڏسڻ ۾ آيس. پرسان ٻينل ريڍار ٻڌايس
ته سسئيِ پنهنجو ست بچائڻ لاءِ ڌرتيءَ ۾ سمائيِ ويئيِ ۽
پنهونءَ جي ٻاڏائڻ تي پرماتما اُن جڳهه کي واپس کوليو ۽
پنهون پاڻ اُن ۾ سسئيءَ سان ملڻ لاءِ سمائجيِ ويو.

مون اُهي لوڪ ڪٿائون لکيون آهن، جيڪي مون وڏن،
بزرگن، ڏاڏي، ڏاڏيءَ، ناني، نانيءَ، اَمڙ، بابل کان ٻڌيون
آهن. گهوٽن جي وڏي ٿلهي تي ويهي، وڏڙا اسان ٻارڙن کي
ٻڌائي روح رهاڻ ڪرائيندا هئا.

۽ اُنهن مان ڪجهه ڪٿائون اَنگريزيِ، هنديِ، راجستانيِ،
ڪتابن، اَخبارن، مئگزنن ۾ پڙهيل آهن ۽ گهٽيون اَڃ به ذهن
۾ وينل آهن.

ڪتاب ۾ سنڌيِ، ديش جي اَلڳ پرانتن ۽ سنسار جي
اَلڳ ديشن جون لڳ ڀڳ 57 ڪٿائون آهن.

صحت سات ڏنو ته گهٽ ۾ گهٽ 500 لوڪ ڪٿائون
سنڌيِ اَدب ۾ شامل ڪرڻ جي پوريِ ڪوشش ڪندس. باقيِ
جيئن مالڪ جيِ مرضيِ.

1. سڀ کان وڏيڪ پياري شيءِ

آڳاٽي زماني ۾ هڪ شهر مٿان ڪنهن سلطان ڪاهه ڪئي. لڙائي لڳي. شهر جي ڪوٽ جا دروازا بند ڪيا ويا. شهر جو راجا پنهنجي پرجا کي ڇڏي لِڪ ڇِپ ۾ قلعي کان ٻاهر نڪري ڀڄي ويو.

بنا راجا جي پرجا دکي ٿي پر تہ بہ دروازا ڪونہ کوليائون ۽ جنگ ڪرڻ لاءِ تياري ڪرڻ لڳا.

اِن وچ ۾ سلطان کي ڄاڻ پيئي تہ راجا ڀڄي ويو آهي پرجا اَڪيلي آهي. ان وٽ نہ پورو کائڻ جو سيڌو سامان آهي ۽ نہ وڙهڻ ۽ جنگ ڪرڻ لاءِ هٿيار ئي. هن کي پڪ ٿي تہ جلدئي قلعو فتح ٿي ويندو پر سلطان پاڻ ايمان وارو هو. هن عورتن ۽ ٻارن کي قتل ڪونہ ڪرڻ پئي چاهيو ۽ نہ هنن کي ڪو ايذاءُ پهچائڻ پئي چاهيو. اِن ڪري هن اعلان ڪرايو تہ زالون پنهنجي ٻارن سان گڏ ۽ هڪ سڀ کان وڏيڪ پياري شيءِ کڻي سهي سلامت قلعي کان ٻاهر هليون وڃن. باقي قلعي اَندر مردن سان جنگ ڪئي ويندي.

اِهو اَعلان ٻڌي زالون پنهنجن مڙسن کي پٺيءَ تي چاڙهي ٻارن کي هٿن سان پڪڙي قلعي جي ٻاهر وڃڻ لڳيون. سلطان اِهو ڏسي تعجب ۾ اچي ويو ۽ سخت آواز ۾ پڇيو تہ توهان کي ٻارن سان هڪ پياري شيءِ کڻي وڃڻ لاءِ چيو ويو هو پوءِ توهان پنهنجي مڙسن کي ڇو ٿيون کڻي وڃو؟

پرديسي

2. پنھنجو پنھنجو نصيب

آڳاٽي زماني جي ڳالھہ آھي. ھڪ راجا کي ست ڌيئر ھيون. راجا دياوان ۽ پرجا پالڪ ھو. ھوُ پرجا جي ھر طرح سان پالنا ڪندو ھو. ھن جي راڄ ۾ ھرھڪ رھواسي خوش ۽ آسودو ھو. ھوُ پنھنجي ڌيئن جي ھرھڪ تمنا پوري ڪندو ھو. ھوُ بہ پنھنجي پيءُ ۽ ماءُ جي عزت ڪنديون ھيون ۽ ھنن جي لاءِ محب ھئن.

ھڪ دفعي راڄ ۾ ھڪ سنت آيو. راجا ھن کي وڏي شان مانَ سان محل اَندر وٺي آيو ۽ ھنجي آدر ستڪار ۾ ڪابہ گھٽتائي ڪين ڪئي. رات جو دربار کي سينگاري وڏي ٿلھي تي آسن تي وھاري، ڪٿا جو بندوبست ڪيو. راڄ درباري، راجا راڻي پنھنجي ڌيئرن سان ۽ شھر جا سڀ ماڻھو ڪٿا ٻڌڻ آيا.

سنت ڪٿا ڪندي سکيائون بہ ڏنيون پئي. اُنھن مان ھڪ ھئي تہ ايشوَر سڀ کي پالي ٿو. ھرھڪ پنھنجي نصيب جو ٿو کائي، وغيرھہ.

سنت ٻئي ڏينھن ٻئي راڄ ۾ ھليو ويو. پر راجا کي چنتا ۾ وجھي ويو. راجا کي اِھو وشواس ھو تہ ھوُ ئي آھي، جيڪو سڄي پرجا کي ٿو پالي ۽ پنھنجي راڻي ۽ ڌيئرن کي بہ ھوُ ٿو کارائي.

ھڪ ڏينھن راجا محل ۾ پنھنجي ڌيئرن کي پاڻ وٽ گھرائي پڇيو، ”پٽ، توھان ڪنھنجو ڏنل ٿا کائو؟ توھان کي ڪير ٿو کارائي؟“ سڀ کان ننڍي راجڪماريءَ کان سواءِ سڀني راجڪمارين پيءُ کي چيو، ”توھان جو ڏنل اسان کائون، پيئون ۽ پايون ٿا پر ننڍي راجڪماريءَ چيو، ”بابا! مان پنھنجي نصيب جو ڏنل ٿي کاوان ۽ ايشور ئي اسان سڀني کي ٿو پالي.“

زالن جواب ڏنو، ”سلطان اعليٰ! پنهنجي ٻارن کان وڌيڪ اسان کي ڪابہ شيءِ پياري ڪانہ آهي!“

سلطان اِهو جواب ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ قلعي تان پنهنجو گهيرو ختم ڪري پنهنجي ملڪ هليو ويو. هن کي ڄاڻ ٿي تہ قلعي جون زالون پنهنجن ٻارن جي حق ۾ سچيون آهن.

(اِستريءَ لاءِ سڀ کان وڌيڪ پيارو پنهنجو ٻچو آهي.)

۾ ٻڌائي عرض ڪجانءِ تہ هنجي نيڪ ٽيڻ جو اُپاءُ ٻڌائي. ڇو جو تنهنجو پتي اَصل هڪ راجڪمار آهي. ڪنهن راڪاس جي سراپ ڪري هوُ ٻيمار ٿي پيو آهي. ان راڪاس کي اُهو رشي ئي پنهنجي وَس ۾ ڪندو.“

ٻئي ڏينهن راجڪماريءِ پنهنجن چيلن کي سپني ۾ ديويءَ جي درشن جي باري ۾ ٻڌايو. سيني راجڪماريءَ کي تسليءِ ڏني تہ هوءَ يَلي وڃي ۽ پوئتان هن جي پتيءَ جي شيوا هوُ خود ڪندا.

اِهو صدق ڏسي راجڪماريءَ کي ڏاڍي خوشي ٿي. هوءَ پتيءَ کي سڄو احوال ٻڌائي، هن کي چيلن جي سار سنڀال ۾ ڇڏي، رشيءَ وٽ ويئي. رشي هن کي ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ راجڪماريءَ کي چيو، ”ڌيءَ، مان تنهنجو اِنتظار پئي ڪيو. ماتا مونکي بہ درشن ڏنو آهي. تون ويهہ، مان راڪاس کي هتي گهرايان ٿو.“

اِئين چئي رشيءَ منتر پڙهي، ڪرمنڊل مان پاڻي لپ ڀري، آڪاس ۾ اُڇلايو. آڪاس ۾ گرجنا ٿي. گرجنا سان گڏ خوفناڪ شڪل وارو راڪاس رشيءَ سامهون اچي هٿ جوڙي بيهي رهيو.

”ديواسُر! هن راجڪماريءَ کي سُڃاڻين ٿو؟“

”ها! ديو رشي. هنجي پتيءَ گذريل جنم ۾ مون کي رنجايو هو. هاڻي هن راجڪماريءَ جي شيوا ۽ سچي صدق سان پتورتا ڌرم پالڻ ڪري هنجا سڀ ڏک دور ٿيندا ۽ هنجو پتي وري سهڻو سلونو راجڪمار ٿي پوندو. هوءَ هن نديءَ جي پاڻيءَ سان پنهنجي پتيءَ کي ڇنڊا وجهي وڃي.“ چئي راڪاس آڪاس ۾ غائب ٿي ويو.

راجا کي ڏک سان گڏ ڪروڌ آيو ۽ ٻئي ڏينهن شهر جي هڪ لُولي لنگڙي بيمار سان هنجي شادي ڪرائي ڇڏي.

راجڪماري اُن کي پنهنجو نصيب مڃي پريم ۽ شرڌا سان پنهنجي پتيءَ سان گڏ ٻئي شهر هلي ويئي. اُتي پتورتا ناري ڌرم پالڻ لڳي ۽ پتيءَ جي شيوا ڪرڻ لڳي.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ هن کي خبر پيئي ته شهر کان ٻاهر ديويءَ جي مندر جو ٻڍو بيمار شيواڌاري گذاري ويو آهي. هوءَ ديوي ماتا جي شيوا ڪرڻ لاءِ مندر ۾ رهڻ لڳي. شهر جا ۽ آسپاس جي ڳوٺن جا ماڻهو مندر ۾ اچڻ لڳا ۽ ديوي ماتا جي سٺي طرح پوڄا ڏسي راجڪماريءَ جي ٻاري ۾ سٺا ۽ پوِتر ويچار رکڻ لڳا. راجڪماري ڌارمڪ ويچارن جي ته هئي ۽ وِتر جڏهن ماڻهن کي سنبون ۽ سکيا واريون ڳالهيون ٻڌائيندي هئي ته هوُ شخص صدق رکڻ لڳا. ڪيترا هنجا چيلا به ٿي پيا. سندس پتيءَ جي دوا دارونءَ ۽ ديک ڀال ڪرڻ ۾ راجڪماريءَ جي مدد ڪرڻ لڳا.

وقت گذرڻ لڳو. راجڪماريءَ ان کي ست رکي سويڪار ڪيو ۽ من سان ديوي ماتا جي شيوا ڪندي رهي. هميشه سڀ جي ڀلي لاءِ پرارٿنا ڪندي پنهنجي پتيءَ جي سٺي صحت لاءِ ٻاڌائيندي هئي.

هڪ رات راجڪماريءَ کي سپني ۾ ديوي ماتا درشن ڏنو. ماتا راجڪماريءَ کي چيو، ”ڌيءُ! تنهنجي شيوا سڦلي ٿي آهي. تنهنجا سڀ ڪشٽ جلد ناس ٿيندا. بس، تون هڪ ڪم ڪر، تون اَڪيلي هن مندر جي پرسان جهنگل ۾ وڃ، اُتي وَهندڙ نديءَ جي ڪناري هڪ رشي تپسيا ڪندو توکي ملندو. هن کي منهنجي طرفان پنهنجي پتيءَ جي صحت جي باري

3. سوارٿ جو بوجھ

هڪ شهر ۾ موهن نالي هڪ شخص هڪ سيٺ وٽ نوڪري ڪندو هو. هو گدام مان اَناج جون ٻوريون کڻي دوڪان تي ايندو هو. ڪڏهن ڪم کي بوجھ سمجهي ڪم-چوري ڪندو هو. هڪ ڏينهن گدام مان هڪ ٻوري کڻي دوڪان لاءِ روانو ٿيو. رستي ۾ هن کي آرام ڪرڻ جي مرضي ٿي ۽ ٻوري لاهي هڪ وڻ هيٺان ويهي رهيو. اُتان اُن وقت هڪ بزرگ پنهنجي ڪلهي تي پوٽي کي کڻي فرحت سان وڃي رهيو هو. موهن هن کي ڏسي چوڻ لڳو، ”اَري پير مرد! ڇو ايترو گهڻو بوجھ کڻي خوش ٿيندو وڃي رهيو آهين؟ بزرگ منهن ورائي ڏٺو ته موهن جي پرسان اَناج جي ٻوري پيئي آهي ۽ هو پاڻ چنگهون سڏيون ڪري وينو آهي. هو سمجهي ويو ته موهن ڇاٿو چوڻ چاهي؟ هن موهن کي آرام سان چيو، ”تنهنجي بوجھ ۽ منهنجي بوجھ ۾ گهڻو فرق آهي. تون سوارٿ جي بوجھ ڪري پريشان آهين ۽ مون کي موهه جو بوجھ آهي. توکي پنهنجو بوجھ کڻندي اِهو سوچي جهنجهلاٽ ٿي ٿئي ته تون اهو ڪم پنهنجي سيٺ لاءِ ٿو ڪرين. سچ ته اِهو آهي ته اهو بوجھ کڻي پنهنجي ڪٽنب جي پالنا ٿو ڪرين. جيڪڏهن تون اِهو سوچي ته ڪم ڪري، پئسا ڪمائي، پنهنجن ٻارن ٻچن ۽ سڄي ڪٽنب جي سٺيءَ طرح سنڀال ٿو ڪرين ته پوءِ اِهو بوجھ به توکي پريم ۽ سنيهه جو بوجھ لڳندو.“

اِهو ٻڌي موهن جي اَندر بوُجھ جاڳي ۽ جهٽ اُٿي ٻوري ڪنڌي تي رکي. هاڻي هن کي ٻوري گهڻي هلڪي لڳي.

(پنهنجي پياري جو بوجھ محسوس ڪونه ٿيندو آهي.)

رشيءَ راجڪماريءَ کي خالي ڪرمنڊل ڏنو. هوءَ نديءَ مان ڪرمنڊل ڀري آئي ۽ رشيءَ کي نمسڪار ڪري ديويءَ جي مندر ۾ آئي. جيئن ئي هن پاڻيءَ جا ڇنڊا پتيءَ مٿان وڌا، تيئن ئي هوُ سندر سلونو نوجوان راجڪمار ٿي پيو. ماڻهن هنن کي سڃاتو ۽ وڃي پنهنجي راجا کي ٻڌايو. راجا ڏاڍو خوش ٿيو ۽ پنهنجي راجڪمار ۽ پنهنجي نونهن راجڪماريءَ کي ناڻ باڻ سان پنهنجي راڄ ۾ وٺي ويو ۽ هنڪي راجا ناهي پاڻ تپسيا ڪرڻ جهنگل ۾ هليو ويو.

هوڏانهن جڏهن کان راجڪماري پنهنجي لوُلي لنگڙي پتيءَ سان گڏ شهر ڇڏي هلي ويئي، تڏهن کان راڄ ۾ مصيبت اچڻ لڳي. ڀرسان واري راجا حملو ڪيو ۽ راجا، راڻي ۽ ڇهن راجڪمارين کي جيل ۾ وڌو ۽ اُتي راڄ ۾ ظلم ڪرڻ لڳو.

ننڍي راجڪماريءَ پنهنجي ماتا پتا ۽ ڀينرن جي باري ۾ ٻڌو تہ ڏاڍو ڏک ٿيس. پنهنجي پتيءَ کي وڏي لشڪر سان گڏ موڪلي حملو ڪرايائين ۽ ظالم راجا کي راڄ مان هڪالي ڇڏارايائين. پنهنجي ماءُ پيءُ ۽ ڀينرن کي آزاد ڪرايائين.

راجڪماريءَ جي پيءُ قبول ڪيو تہ هرهڪ پنهنجي نصيب جو ٿو کائي ۽ سڀ جو پالڻ هار پرماتما ئي آهي. هن پنهنجي ڀينرن جي شادي ڌوم ڌام سان لائق راجڪمارن سان ڪرائي. سڀ خوش ٿي جيوَت گذارڻ لڳا.

(هرهڪ پنهنجي ڀاڳ جو ٿو کائي. ٻيو ڪوبہ ڪنهن ٻئي کي نٿو کارائي.)

راجا کيت جي مالڪ کان پڇيو ته ڳالھ سچي نڪتي.
راجا ٻنهي پارڪين تي ڏاڍو خوش ٿيو. هنن کي اِنعام اِڪرام ڏيئي، دربار ۾ وڏا عهدا ڏنا.

(دنيا ۾ اَڄ به سمجهدار ۽ عقلمند اِنسان رهن ٿا.)

4. ٻہ پارکوُ

هڪ راجا وٽ روپچند ۽ روپسين نالي ٻہ شخص نوڪريءَ لاءِ آيا. لياقت پڇڻ تي روپچند راجا کي ٻڌايو تہ هوُ گهوڙن جو پارکوُ آهي ۽ روپسين چيو تہ هوُ ٻوڇن ناهڻ ۾ ماهر آهي. ٻنهي کي نوڪرِي ڏني ويئي. هڪ ڏينهن راجا روپچند کي ٻڌايو تہ هن وٽ سٺي نسل جا هم عمر گهوڙا آهن. پر ڪي تيز هلندا آهن تہ ڪن جي رفتار گهٽ آهي. روپچند گهوڙن کي ڏسِي ٻڌايو تہ مهاراج! ڪن گهوڙن مينهن جو کير پيتو آهي تہ ڪن ڳانءِ جو. هنن سينِي کي خوب گهمائي تلاءَ تي پاڻي پيئڻ ڏيو. جيڪي گهوڙا پاڻِي ۾ يڪدم ڪِرِي پون تہ سمجهو تہ هنن مينهن جو کير پيتو آهي. جيڪي گهوڙا پاڻِي ۾ يڪدم ٻاهر نڪرِي اچن تہ سمجهو هنن ڳانءِ جو کير پيتو آهي.

راجا سئيس کان گهٽ رفتار وارن گهوڙن جي باري ۾ پڇيو تہ معلوم ٿيس تہ هنن مينهن جو کير پيتو آهي.

راجا پوءِ روپسين کي ٻڌايو تہ هن ٻالڪپڻ کان ئي شالگرام جا چانور کاڌا آهن تہ اجا تائين صحتمند هو ۽ ڪابہ بيمارِي کانہ هئس پر ڪجهہ ڏينهن کان اُهي ئي چانور کائيندي هن کي ڪيتريون بيماريون ٿيون آهن. اِن جو ڪارڻ ڪهڙو آهي؟ روپسين چيس، ”توهان کي ٻوڇن ڪندي ڏسِي مان ٻڌائي سگهان ٿو.“ ٻئي ڏينهن جڏهن راجا ٻوڇن کائي رهيو هو، تڏهن روپسين چانور سنگهي ٻڌايو، ”مهاراج، جنهن کيت ۾ هِي چانور پيدا ٿيا آهن، اُن ۾ هڪ اُٺ مرِي ويو هو، اِن ڪري چانور بيمارِيءَ سان ڀريل آهن.“

6. فقط ٻالهين مان ڪجهه نه وَرندو

هڪ عورت پنهنجي پاڙيسريءَ جي گهر داعوت کائڻ ويئي. پوڄن جي آخر ۾ هنکي پاپڙ ڏنو ويو. پاپڙ هن کي سوادي لڳو ۽ گهر جي مالڪڻ کان پڇيائين، ”پيڻ! پاپڙ ڪيئن ناهبا آهن؟“ مالڪڻ هن کي پاپڙ ناهڻ جو طريقو ٻڌايو. اِهو ٻڌي عورت چيو ته ”اِها ته مون کي ڄاڻ آهي پر اَڳتي ڇا ٿيندو، اِهو ٻڌاءِ.“ مالڪڻ سمجهي ويئي. هن عورت کي چيو ته ”پوءِ تون پاپڙ هڪ متڪي ۾ رکي مٿان پاڻي وجهي متڪي کي ڪپڙي سان ڍڪي ڇڏ. ٽن ڏينهن کان پوءِ تون پاپڙ ڪم ۾ آڻ.“

وري عورت چيس، ”اِهو ته مان ڄاڻان ٿي.“

مالڪڻ چيس ته ”پوءِ پڇين ئي ڇو ٿي؟ جڏهن تون سڀ ڄاڻين ٿي.“

عورت چيس، ”گهڻن ڏينهن کان پاپڙ ناهيا ڪونه اَٿم، اِن ڪري سوچيم، توکان وري پڇان ته مان ڀلجي ته ڪونه ويئي آهيان.“

گهر وڃي عورت پاپڙ ناهي متڪي ۾ پاڻيءَ سان گڏ وجهي، متڪي جو منهن بند ڪري رکي ڇڏيا. ٽن ڏينهن کان پوءِ جڏهن متڪو کولي ڏٺائين ته پاپڙ خراب هئا. عورت پنهنجي پاڙيسڻ وٽ آئي ۽ سڄي حقيقت ٻڌائي. مالڪڻ چيس، ”جڏهن توکي پاپڙ ناهڻ جو طريقو ايندو آهي ته پوءِ پاپڙ خراب ڇو ٿيا؟“

5. نقل ۾ بہ عقل کپي

هڪ ٻوٽ ۾ وڏو ڀاءُ، ننڍي ڀاءُ سان گڏ پنهنجي ساهري گهر، پنهنجي پتنيءَ کي وٺڻ ويو. ساهري گهر ۾ وڏي ڀاءُ کائڻ لاءِ فقط ڏهي گهري. ٻنهي ڀائرن کي کائڻ لاءِ ڏهي ڏني ويئي. رات جو سمهڻ لاءِ هنن گهر اَندر نہ پر کُلئي پڌر ۾ کٽن تي چادر پائي سمهڻ لاءِ چيو. سڄو بندوبست ڪيو ويو. صبح جو اُٿي، ٻئي ڀالتي ۽ لوٽو کڻي، ٻوٽ جي کوهہ تي اِشنان ڪرڻ ويا. اِشنان کان پوءِ هلڪو ناشتوڪارائي، وڏي ڀاءُ جي پتنيءَ کي پنهنجي ساهري گهر موڪليو ويو.

ننڍي ڀاءُ اها سڄي ڳالهہ ياد ڪئي.

ڪجهہ سالن کان پوءِ ننڍي ڀاءُ جي بہ شادي ٿي. پنهنجي زال کي وٺڻ لاءِ هوُ ساهري گهر ويو. هن بہ کائڻ لاءِ فقط ڏهي گُهري. ساهرن وارن چيس تہ هن لاءِ ٻيا گهڻيئي طعام ٺاهيا ويا آهن، پر هن فقط ڏهي کاڌي ۽ رات جو هوُ ٻاهر پڌر ۾ کٽ وڇائي، چادر پائي سمهيو. صبح جو اُٿندي ئي لوٽو ڀالتي کڻي کوهہ تي ٿڌي پاڻيءَ سان هن اِشنان ڪيو ۽ جلدئي بيمار ٿي پيو.

اِها خبر جڏهن وڏي ڀاءُ کي ٻڌائي ويئي تہ هوُ ننڍي ڀاءُ جي ساهرن ۾ اچي ڀاءُ کي سمجهائڻ لڳو، ”تو منهنجي ڳالهين کي ياد تہ رکيو، پر اِهو نہ سوچيو تہ اُن وقت اونهارو هو ۽ گرميءَ جا ڏينهن هئا ۽ هاڻي سيارو آهي ۽ سرديءَ جا ڏينهن آهن. نقل تہ ڪيئہ، پر عقل کان ڪم ڪونہ ورتئہ.“

(جڳهہ ۽ وقت اَنوسار ڪنهن ٻئي جو نقل ڪندي ڀهرين سوچجي.)

7. دغا ڪنھنجي ڪانہ لڳي

هڪ راجا وٽ هڪ برهمڻ روز ڪٿا ٻڌائڻ ايندو هو. راجا ڏاڍو خوش ٿيندو هو ۽ ڪٿا ٻڌي راجا هن کي هڪ سونو سڪو ڏيندو هو. راجا جي هڪ سيوَڪ کي اهو سنو ڪونہ لڳو. هوُ وڏو چلي ۽ نڳ هو. هڪ ڏينهن هن برهمڻ کي چيو تہ راجا چئي پيو تہ ڪٿا ڪندڙ برهمڻ جي منهن مان گندي بانس ايندي آهي، تنهن ڪري تون سڀاڻي منهن ۽ نڪ تي ڪپڙو ٻڌي ويندو ڪر. بدمعاش سيوڪ اُن ڏينهن ئي راجا کي عرض ڪيو تہ برهمڻ چوي پيو تہ راجا جي منهن مان گندي بانس ايندي آهي. برهمڻ ڀالو ڀولو هو. ٻئي ڏينهن هوُ نڪ ۽ منهن تي ڪپڙو ويڙهي راجا کي ڪٿا ٻڌائڻ لڳو. راجا کي وشواس ٿي ويو تہ سيوڪ سچ ٿو چوي. راجا کي ڪروڌ اچي ويو.

اُن ڏينهن راجا برهمڻ کي ٻہ سوني جا سڪا ڏنا ۽ هڪ خط بہ ڏيئي چيس تہ اهو خط ڪوتوال کي ڏي.

برهمڻ خوش ٿيو تہ هن کي ٻہ سوني جا سڪا مليا آهن. هوُ شهر ڪوتوال کي خط ڏيڻ وڃي پيو تہ رستي تي سيوڪ مليس. سيوڪ حال پڇيس تہ برهمڻ خوش ٿيندي ٻڌايس تہ اَڄ راجا هن کي ٻہ سوني جا سڪا ڏنا آهن. سيوڪ کي حيراني ٿي تہ ٻہ من کي روڪي برهمڻ کي چيو تہ منهنجي صلاح سان تو منهن ۽ نڪ تي ڪپڙو ٻڌي ڪٿا ٻڌائي، تنهن ڪري راجا خوش ٿيو ۽ توکي هڪ جي بدران ٻہ سوني جا سڪا ڏنا آهن. هڪ سڪي جو حقدار مان بہ آهيان. برهمڻ هڪ سڪو سيوڪ کي ڏنو. اُن ڏينهن برهمڻ کي گهر جلد وڃڻو هو، اِن ڪري راجا جو ڏنل خط بدمعاش سيوڪ کي ڏيئي چيائينس تہ تون خط ڪوتوال کي ڏيندو وڃ.

عورت پڇتائيندي چيس، ”پيڻ! جيڪو پنهنجي اَڌوري
ڄاڻ تي ٻتاڪون هڻندو آهي ۽ فقط ڳالهيون ڪندو آهي، اُن
جو نتيجو آخر ۾ خراب نڪرندو آهي.

ڳالهين سان گڏ آزمونڊو به ضروري آهي.“

(پنهنجي گهٽتائيءِ ٻڌائڻ ۾ لڄ نه ڪرڻ
گهرجي.)

8. سپنو

هڪ وڻ تي هڪ اُلوءَ جو گهر هو ۽ وڻ هيٺان روز هڪ هاٿي اچي رات گذاريندو هو. ڏيري ڏيري ٻنهي ۾ گهري دوستي ٿي ويئي. هڪ شام هاٿي ڀوڄن جي تلاش ۾ گهمڻو پري نڪري ويو. اُتي هڪ راڪاس جي مجلس ۾ اَندر هليو ويو. هاٿيءَ کي ڏسي راڪاس جو راجا واڪا ڪرڻ لڳو، ”هي اُهوئي آهي، هي اُهوئي آهي.“

راجا جا شيوَڪ پڇڻ لڳا، ”مهاراج! هيءُ ڪير آهي؟“ راجا ٻڌايو، ”مون ڪالهه هڪ سپنو ڏٺو هو. اُن ۾ مون هڪ هاٿيءَ جو ڀوڄن ڪيو هو. هيءُ به اُن هاٿيءَ جهڙو آهي، هن کي پڪڙيو. مان هن کي کائيندس ته جيئن منهنجو سپنو سچ ٿئي.“ راجا جي حڪم تي سيني هاٿيءَ کي پڪڙيو. هاٿي ايترو ڊڄي ويو هو، جو هن پاڻ کي ڇڏائڻ جي بلڪل ڪوشش ڪانه ڪئي. هاٿيءَ جا پير ٻڌا ويا. راجا پنهنجي ڙال سان گڏ هاٿيءَ سامهون آيو. هوڏانهن جڏهن هاٿي وڻ هيٺان ڪونه آيو، تڏهن اُلوُ ڪيس ڳولهيندي ڳولهيندي اُتي آيو، جتي هاٿي ٻڌل هو. هاٿيءَ کان اُلوُ سڀ ڳالهيون ٻڌي، سڄي ماجرا سمجهي ويو ۽ هاٿيءَ جي مٿان ويهي واڪا ڪرڻ لڳو، ”هيءُ اُها آهي، هيءَ اُها آهي.“

راجا غصي ۾ اُلوءَ کان پڇيو، ”تون ڪنهن جي ڳالهه تو ڪرين؟“ اُلوءَ جواب ڏنو، ”راڻيءَ جي. ڪالهه مون سپنو ڏٺو ته مون هن راڻيءَ سان شادي ڪئي هئي. مهرباني ڪري منهنجي شادي پنهنجي راڻيءَ سان ڪرايو ته منهنجو سپنو سچو ٿئي.“ راڻي گهبرائجي ويئي. چيائين، ”مان اُلوءَ سان ڪيئن شادي ڪندس؟“

سيوڪ خط وٺي ڪوتوال کي ڏنو. خط ۾ لکيل هو تہ خط ڏيندڙ جو نڪ ڪَٽي ڇڏي. ڪوتوال هڪدم راجا جي آگيا مڃي ۽ بدمعاش ۽ چليءَ سيوَڪ جو نڪ تلوار سان ڪَٽي ڇڏيو.

ٻئي ڏينهن راجا برهمڻ کي سهي سلامت ڏسي حال پڇيو. برهمڻ کان سچي ڳالهہ ٻڌي راجا چيو تہ گنهگار کي سزا ملي. سچ پچ دغا ۽ دوکو ڪنهن جا مائٽ ڪونہ آهن.

(دغاباز سدا سزا جي لائق آهي.)

9. ڪاوڙ مٿان قابو

هڪ ڳوٺ ۾ بالو نالي ڪسان رهندو هو. هنجي پٽ جو نالو گوپال هو. گوپال کي گهڻو غصو ايندو هو. ٿوري ڳالهه مٿان هنکي ڪروڌ ايندو هو. پيءُ پٽ کي گهڻو ئي سمجهايو، پر هن ڪونه مڃيو.

هڪ ڏينهن بالوءَ گوپال کي ڪوڪن ڀريل هڪ ٿيلهي ڏني ۽ چيائينس، ”پٽ، جڏهن توکي غصو اچي، تڏهن هڪ ڪوڪو ٻاهر وڻ تي ٺوڪي اچجانءِ ۽ جنهن ڏينهن تون ڪروڌ مٿان قابو پائي غصو ڪونه ڪرين، تنهن ڏينهن مون کي اچي ٻڌائجانءِ.“

پهرئين ڏينهن گوپالَ ٽيهه ڪوڪا وڻ ۾ ٺوڪيا. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ ڪوڪن جو تعداد پندرهن ويهه وڃي ٿيو. هڪ ڏينهن اهڙو آيو، جڏهن گوپال هڪ به ڪوڪو وڻ ۾ ڪونه ٺوڪيو. وڃي هن پيءُ کي ٻڌايو، ”مون ڪروڌ مٿان ضابطو رکيو آهي. اَڄ مون هڪ به ڪوڪو ڪونه ٺوڪيو آهي.“

پيءُ چيس، ”هاڻي وڃي سڀ ڪوڪا وڻ مان ٻاهر ڪڍي اچ. گوپال آگيا جي پالنا ڪئي. هن سيئي ڪوڪا ٻاهر ڪڍيا.

پيءُ چيس، تو غصي مٿان ضابطو رکي تمام سٺو ڪم ڪيو آهي. ڏس هيءُ ڪوڪا، جيڪي تو وڻ ۾ ٺوڪيا هئا. اُنهن مٿان نشان اڃا به آهن، مِٽيا ڪونه آهن. جڏهن تون ڪروڌ ۾ ٻين کي گهٽ وڌ ڳالهائيندين ته هنن جي دلين ۾ نشان ٿي پوندا، جيڪي ڪڏهن به ڪونه لهندا. ڀل ڪيترِي ئي معافي گهرين، پر اُهي گهاوَ ڪونه ڀربا. اِن ڪري تون من، وچن ۽ وهنوار سان اهڙو ڪجهه ڪونه ڪر، جو بعد ۾ پڇتائڻو پوي.

(غصي ۾ هميشهه غلط ڪم ٿي ويندو آهي.)

راجا راڻيءَ کي چيو، ”توکي ڪير ٿو اُلوءَ سان شادي ڪرائي؟ هي تہ اُلوءَ جو سپنو آهي. سپني کي گنڀيرتا سان نہ سوچ. ڏس، هيءُ اُهوئي هاٿي آهي، جنهن کي مون سپني ۾ ڪاڙهو هو. هاٿي هن کي مان آزاد ٿو ڪريان.“ چئي راجا هاٿيءَ جا ٻڌل پير آزاد ڪيا. هاٿي آزاد ٿيندي ئي پنهنجي دوست اُلوءَ سان گڏ اُتان ڀڄي وڃي هيٺان آيو ۽ دوست جا شڪرانا مڃڻ لڳو.

(سچو دوست اُهو آهي، جيڪو مصيبت ۾ ڪم اچي.)

هوُ راجا سان مليا. راجا هنن جون ڳالهيون ٻڌيون ۽ چيائين تہ ”چا ڪجي؟“

ڪانير چيس، ”مهاراج! اسان کي خبر پوڻ کپي تہ اسان جا ياڳ جدا جدا ڇو آهن؟ اسان کي هتان ٻاهر هلڻو پوندو.“

ٽيئي پنهنجا ويس بدلي، ٻئي راڄ ۾ اچي هڪ ڌرمشالا ۾ ٽڪيا. سمهڻ کان اَڳ پاڻ ۾ هڪ رٿا ٺاهي. صبح جو جلد اُٿي ڪانير ڪُهاڙو کڻي ٻاهر نڪري ويو ۽ ٻيلي مان ڪاٺيون ڪَپي، شهر ۾ وڪيائين. جيڪي مليس، اُن مان سيڌو سامان وٺي، ڌرمشالا ۾ آيو. ٽنهي سادو سوُدو ڀوڄن ڪيو.

ٻئي ڏينهن شاهوڪار شهر ۾ ويو. اُن وٽ ڪجهہ سونيون مُهرون هيون. مُهرن سان ڇانورن جون ڪجهہ ڳوٿيون خريد ڪري واپس وڪيون ۽ نفعي مان سيڌو سامان خريد ڪري ڌرمشالا ۾ آيو. اُن ڏينهن هنن ڪالهہ کان بهتر ڀوڄن کاڌو.

ٽئين ڏينهن راجا ڪڙميءَ جي ويس ۾ شهر کان ٿورو پري ٻئي راڄ ۾ ويو. جيئن ئي قلعي جي ڦاٽڪ اَندر گهڙيو تہ شاهي ڪپڙن ۾ هڪ آدمي هن وٽ آيو ۽ سندس ڳلي ۾ گلن جو هار پاتو. ايتري ۾ سوين شاهي گهراڻي جا منش هڪ برهمڻ سان گڏ هن وٽ آيا. برهمڻ هن کي تلڪ لڳائي، منتر پڙهي ’راجا‘ ظاهر ڪيو. سڀني اُن جي آجيان ڪئي.

راجا جو ياڳ راجا ٿيڻ جو هو. هوُ ٻئي راڄ جو راجا ٿي پيو. هن وڏي مجلس جو اِنتظام ڪرايو. ڪانير ۽ شاهوڪار کي بہ نينڊ ڏيئي گهرايو.

ٻنهي جڏهن راجا کي ٻئي شهر جي راڄ ۾ راڄ گديءَ تي ويٺل ڏٺو تہ تپرس ۾ پئجي ويا. راجا هنن کي سربستو

ديسي لوڪ ڪٿائون

1. هرهڪ جو پنهنجو ڀاڳ

هڪ ڳوٺ ۾ هڪ ڪانير روز جهنگل مان ڪانيون ڪٽي آسپاس جي ڳوٺن ۾ وڪڻي گهر جو گذران ڪندو هو. هوُ ايترو ئي ڪمائيندو هو، جيترو ڪٽنب لاءِ ضرورت هوندي هئي. پنهنجي ڪمائيءَ ۾ هن کي سنتوش ڪونه ملندو هو. هڪ ڏينهن پيءُ کي چيائين، ”بابا! مان زندگيءَ مان ڪڪ ٿي پيو آهيان. منهنجو ڀاڳ ڀڳوان ڪهڙو لکيو آهي؟“

”پٽ مونکي اِها نه خبر ڪانه آهي پر جنهن ڏينهن تون ڄائو آهين، اُن ڏينهن ڳوٺ جو شاهوڪار ۽ ديش جو راجا به ڄاوا آهن. توهان ٽنهي جا گرهه به ساڳيا آهن پر توهان ٽنهي جا ڀاڳ جدا جدا آهن. تون ڪانير، شاهوڪار ڌن دولت وارو ۽ راجا ديش مٿان راڄ ٿو ڪري.“ پٽس ٻڌايس. ڪهاڙو کڻي غصي ۾ ڪانير اُن وقت ئي شاهوڪار جي دڪان تي اچي شاهوڪار کي چيو، ”مان، تون ۽ راجا هڪ ڏينهن ڄاوا آهيون. اسان ٽنهي جا گرهه به ساڳيا آهن پر اسان جا ڀاڳ اَلڳ اَلڳ آهن. اُٿ! هل، هلي راجا کان اُن جو ڪارڻ ٿا پڇون.“

شاهوڪار ڏٺو ته ڪانير غصي ۾ آهي. هوُ يڪدم تيار ٿيو ۽ ڪانير کي چيو ته ”مان به خوش ڪونه آهيان. هل، راجا وٽ ٿا هلون ۽ ڪارڻ ٿا پڇونس. مان راجا کي سڃاڻان. اِن ڪري هوُ اسان سان ملاقات ڪرڻ ۾ دير ڪونه ڪندو.“

2. سياڻپ جو وکرو

(سٺِي صلاح)

هڪ غريب نوجوان برهمڻ پڙهيل ۽ عقلمند ته گهڻو هو پر ڪمائي ڪونه ٿيندي هئس. معمولي جهوپڙيءَ جهڙي مڪان ۾ رهندو هو ۽ ڏاڍو ڏکيو وقت گذاريندو هو. ڪنهن نه ڪنهن ڪارڻ هن کي دائما نوڪريءَ تي ڪوبه ڪونه رکندو هو. هڪ ڏينهن سندس زال چيس، ”شهر ۾ دوڪاندار واڪا ڪري پنهنجو مال وڪڻندا آهن. تون به پنهنجو گيان ۽ سمجهه وڪڻ.“

هن پنهنجي مڪان کي ٿورو سَجايو ۽ در ٻاهران هڪ بورڊ ٽنگيو. اُن تي لکيائين-

”هتي سياڻپ وڪامندي آهي.“

۽ پاڻ ٽٽل ڪرسيءَ تي ٻاهر ويٺو رهيو ۽ جيڪو راهگير اُتان لنگهندو هو ته هوُ واڪا ڪري چوندو هو، ”هتي سياڻپ وڪامندي آهي.“

اِهو هوڪو ٻڌي ۽ بورڊ پڙهي، هرڪو کِلي هليو ويندو هو ۽ هن کي پاڳل سمجهي سوچيندا هئا ته ڀلا سياڻپ به وڪامڻ جي شيءِ آهي.

شهر ۾ هڪ ڌنوان جو هڪ پٽ مورک هو. هڪ ڏينهن هن برهمڻ جي گهر پرسان لنگهندي هوڪو ٻُڌو ۽ برهمڻ وٽ اچي چيائينس، ”مونکي هڪ تولو سياڻپ کپي.“ برهمڻ چيس، ”سياڻپ ۽ عقل تور تي ڪونه ملندا آهن، اِهي ڳڻ اَنوسار وڪامندا آهن.“

بي عقل پٽ هڪ مُهر ڏيندي چيس،”سٺي ۾ سٺو عقل ڏي.“

برهمڻ مُهر وٺِي ڪاغذ تي لکِي ڏنس، ”جهڳڙو ڪندڙ اِنسانن کي ڏسڻ سٺو ڪونهي.“ لکيل ڪاغذ کڻي، مورک پٽ

احوال ٻڌائي. ڪانير کي چيو، ”هاڻي توهان کي جواب ملي ويو ته اسان سيني کي ڀاڱ پنهنجو پنهنجو تو ملي.“

ڪانير چيو، ”مهاراج، توهان صحيح آهيو. اها ايشور جي مرضي آهي. اسان کي قبول ڪرڻ کپي.“ راجا ڪانير کي هڪ سؤ سونيون مُهرون ڏنيون ۽ گڏ ڏهه ايڪڙ زمين به ڏني.

ڪانير راجا جا شڪرانا مڃيندي چيو، ”مهاراج! توهان ئي منهنجا ڀڳوان آهيو، جنهن جي ڪرپا سان مان ڏنوان ٿيو آهيان.“

(هرهڪ جي قسمت اَلڳ اَلڳ آهي.)

سيٺ اِئين ئي ڪيو. راجا سچ پڇِي ڏاڍو خوش ٿيو. سيٺ راجا کي اهڙين صلاحن لاءِ برهمڻ جي باري ۾ به ٻڌايو.

راجا برهمڻ کي گهرائي پاڻ به صلاح خريد ڪرڻ جي خواهش ڪئي.

برهمڻ راجا کي لکِي ڏنو،

”ڪجهه به ڪرڻ کان اڳ سوچجي.“

راجا برهمڻ کي هڪ هزار مُهرون ڏنيون. راجا اُها سِٽ ڪاٺڻ، پيئڻ ۽ سمهڻ جي جڳهين ۽ شين تي لکائي ڇڏِي.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ راجا بيمار ٿِي پيو. وڏِي راڻِي ۽ وزير راجا جِي هتيا ڪرڻ جو منصوبو ناهيو. وزير راڻِيءَ کي زهر آڻي ڏنو. راڻِيءَ دوا ۾ زهر ملائي، پيالي ۾ ڪڍِي راجا وٽ آئِي ۽ پيالو راجا کي ڏنو. اُن وقت وزير به موجود هو.

جيئن ئِي راجا زهريلِي دوا پيئڻ لڳو ته پيالي تي لکيل سِٽ پڙهيِ، ”ڪجهه به ڪرڻ کان اڳ سوچجي.“ بروقت راجا پيالو هيٺ رکيو ۽ راڻِي ۽ وزير طرف ڏٺو. راڻِي ۽ وزير هيسجِي ويا. راجا سياڻو هو. هن پيالو وزير کي ڏيئِي حڪم ڏنو ته هوُ دوا پيئي. وزير پيالو هٿ ۾ کڻندي ئِي ڌرتِيءَ تي ڪيرائي ڇڏيو. راجا سپاهين کي گهرائي، وزير کي موٽ جِي سزا ڏيارائِي ۽ راڻِيءَ جا وار ڪتارائي ديش نيڪالِي ڏنِي.

پوءِ راجا برهمڻ کي گهرائي ديش جو وڏو وزير ٿاڦيو.

(سنِي صلاح تي عمل ڪرڻ سان اِنسان سکي رهندو.)

اچي پيءُ کي ٻڌايو تہ هوُ عقل خريد ڪري آيو آهي. سيٺ ڪاغذ پڙهِي غصي ۾ چيو، ”مورک! اِها صلاح تہ ڪاغذ جي اَگهہ برابر بہ ڪانہ آهي. هل، هلي دوڪانبڪاندار کان مُهر موٽائي وني تہ اچون.“ ٻئي برهمڻ وٽ آيا.

برهمڻ سيٺ کان لڪارائي ورتو تہ هوُ يا هن جو پٽ ان صلاح تي ڪونہ هلندا. ۽ پوءِ مُهر سيٺ کي موٽائي ڏني.

ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ شهر جي راجا جون راڻيون ڪنهن ڳالهہ تي اچي پاڻ ۾ اَٽڪيون. هنن جون داسيون بہ جهڳڙو ڪنديون بازار ۾ آيون. هنن پنهنجي پنهنجي راڻيءَ جو پاسو پئي ورتو. اُتان سيٺ جو مورک پٽ بہ پئي لنگهيو ۽ داسين کي وڙهندو ڏٺو.

رات جو راڻين پنهنجي راجا کي جهڳڙي جي بابت ٻڌايو ۽ پنهنجي غلطي ڪانہ قبول ڪئي ۽ ٻنهي راڻين هڪ ٻئي جي غلطي ٻڌائيندي سيٺ جي مورک پٽ کان پڇڻ لاءِ چيو.

ٻئي ڏينهن راجا سيٺ جي پٽ کي شاهدي ڏيڻ لاءِ حڪم موڪليو.

حڪم ٻڌي سيٺ ڏڄي ويو. هوُ هڪدم برهمڻ وٽ صلاح وٺڻ آيو. برهمڻ هڪ سؤ مهرون گهريون. سيٺ گهربل مُهرون ڏنيون. برهمڻ سيٺ کي صلاح ڏني تہ سندس مورک پٽ، مورکن وانگر راجا جي سامهون هلت هلي. هوُ جواب ۾ فقط اِشارا ڪري.

ٻئي ڏينهن سيٺ جي مورک پٽ دربار ۾ وائڙن ۽ پاڳلن وانگر اِشارا ڪيا. راجا ڪروڌ ۾ هن کي دربار مان ٻاهر ڪڍي ڇڏيو.

سيٺ خوش ٿي واپس برهمڻ وٽ اچي پڇيو، ”هاڻي ڇا ڪجي؟“ برهمڻ بہ سؤ مهرون وٺي چيس، ”اها سڄي حقيقت راجا کي ٻڌائي وڃي. هوُ گهڻو خوش ٿيندو.“

4. پنهنجي پنهنجي سوچ اَنوسار سنسار

هڪ سنت جا ٻہ چيلا هئا. ٻئي گروءَ لاءِ آگياڪاريءَ ۽ شيواڌاري هئا. گروءَ سان سنو سنٻنڌ هون. هڪ ڏينهن گروءَ هڪ چيلي کان پڇيو، ”ٻڌاءِ، سنسار ڪهڙو آهي؟“ شش جواب ڏنو، ”گرديوَ، سنسار ڏاڍو خراب آهي. ڏسو نہ هڪ ڏينهن ۾ ٻہ راتيون ٿيون ٿين. رات کان پوءِ ڏينهن ۽ وري رات. اَنڌڪار کان پوءِ سوجهرو تہ وري اَنڌيرو. سوجهري کان وڏيڪ اَنڌڪار آهي. هڪ سوجهرو ۽ ٻہ اَنڌڪار. بس، سنسار اَنڌڪار ئي اَنڌڪار آهي. هيءُ جڳت عجيب ماياچار آهي.“

گروءَ ساڳيو سوال ٻئي چيلي کان بہ پڇيو. هن چيو، ”گرديوَ، جڳت ڏاڍو سنو آهي. چئني طرف اُجالو ئي اُجالو آهي. رات گذرڻ کان پوءِ سنسار پرڪاش سان پرجي ٿو وڃي. هر جڳهہ اُجالو پکڙجي ٿو وڃي. اُجالو ٿيندي ئي اَنڌيرو غائب ٿي ٿو وڃي. اِنسان جو اچڻ وڃڻ شروع ٿي ٿو وڃي. سيني ۾ قوّتي ٿي اچي وڃي. انهن جي رڳن ۾ ڪم ڪرڻ جي شڪتي ٿي اچي وڃي، هنن ۾ ڪم ڪرڻ جي اُمنگ ٿي پيدا ٿئي. پريات ويلو گهڻو سندر ۽ من موهڪ ٿي ٿو پوي. هي جڳت گهڻو سنو آهي. ڏينهن ختم ٿيندي ئي رات ٿي اچي ۽ وري ڏينهن. اهڙيءَ طرح هڪ رات ۾ ٻہ ڏينهن. هڪ اَنڌيرو تہ ٻہ اُجالا. اِن ڪري مان چوان ٿو تہ سنسار گهڻو سندر ۽ رنگبرنگي آهي.“

گروءَ ٻنهي جا جواب ٻڌا. ٻنهي جي سوچ ۾ فرق هو. هڪ کي هڪ ڏينهن ٻہ راتيون سمجهہ ۾ آيون تہ ٻئي کي

3. گرھڻ جو ڦير (چڪر)

راجا ڪرم وير سنگھہ جي دربار ۾ شرد نالي جوتشي هو. هن کي جوتش جو پورو گيان ڪونہ هو پر راجا هنجي صلاح کان سواءِ ڪوبہ ڪم ڪونہ ڪندو هو. هڪ ڏينهن راجا پڇيس تہ پاڙيسري راجا مٿان چڙهائي ڪرڻ جو شڀ ڏينهن ڪهڙو ٿو نڪري؟ جوتشيءَ ڳڻي ڳوتي راجا کي ٻڌايو تہ ٻئي هفتي ۾ حملو ڪرڻ تي جيت ملندي. جوتشيءَ جي چوڻ اَنوسار راجا پاڙيسري راجا مٿان حملو ڪيو پر هارجي ويو ۽ جيئن تيئن پاڻ بچائي، پنهنجي راڄ ۾ موٽي آيو ۽ هڪدم جوتشيءَ کي پاڻ وٽ گهرايو. جوتشي سمجهي ويو تہ راجا ڇو ٿو سڏائي؟ هوُ جيئن ئي دربار ۾ آيو، تيئن راجا غصي ۾ پڇيس، ”توهان ٻين جو آئيندھ ٻڌائي سگهو ٿا پر ڇا پنهنجو پوشيہ ڄاڻو ٿا؟“

راجا جي سوال جو مطلب سمجهي جوتشيءَ جواب ڏنو، ”مهاراج! گرھڻ جو ڦيرو (چڪر) اهڙو ٿو ٿئي، جو منهنجي موٽ کان پوءِ ٻن ڪلاڪن ۾ توهانجو موٽ ٿيندو.“

جواب ٻڌي راجا ڏڄي ويو. اِهو سوچي تہ جوتشيءَ کي موٽ جي سزا ڏيڻ کان پوءِ هوُ پاڻ بہ ٻن ڪلاڪن ۾ مري نہ وڃي. هن جوتشيءَ کي دربار مان ڪڍي ڇڏيو ۽ جوتشيءَ اڳتي ڪرڻ ڇڏي ڏني.

(اَڌوگابرو گيان نقصان ٿو پهچائي.)

5. ديويءَ جي ڦٽڪار

هڪ چور چوري ڪرڻ لاءِ هڪ مڪان ۾ ويو. گهر جا ڀاتي سمهيا پيا هئا. جيئن ئي هن دروازو کولڻ جي ڪوشش ڪئي ته گهر جا ڀاتي جاڳي پيا ۽ شور مچائڻ لڳا. اوسي پاسي وارا به جاڳيا. چور ونڀي ڀڳو. هن کي پڪڙڻ لاءِ ماڻهو هن جي پوئتان ڊڪيا. چوڪيدار به هنجي پوئتان ڀڳو. چور ڊڪندي ڊڪندي ٿڪجي پيو. هن سوچيو، ڪنهن جڳهه لڪڻ ئي سنو آهي. سامهون هڪ ديويءَ جو مندر هو. هوُ مندر ۾ هليو ويو. ديويءَ کي نمسڪار ڪيو ۽ هٿ جوڙي وينتي ڪئي، ”اَڄ مان تنهنجي شرڻ ۾ آيو آهيان، ماتا. منهنجي رکيا ڪر.“

هنجي ڪرُڻا ڀري پڪار تي ديويءَ خوش ٿي چيس، ”پٽ! جڏهن توکي ڪوئي پڪڙڻ اچي ته تون زور سان گجگوڙ ڪج ته هوُ ڀوُ وچان ڀڄي ويندا.“

”ديوي ماتا! توهان جو چوڻ بلڪل نيڪ آهي پر ڇا ڪيان. ڊپ وچان منهنجو گلو بند ٿي ويو آهي. مان گجگوڙ نه ڪري سگهندس.“ چور چيو.

”چڱو! ته تون هنن جي سامهون اَکيون کولي گهوُري ڏسجانءِ.“ ديوي ماتا ٻڌايس، ”تنهنجي اَکين جي پرڪاش سامهون ڪوئي به بيهي ڪونه سگهندو.“

”ڀوَ ڪري منهنجون اَکيون پٿرائجي ويون آهن. مان هنن سامهون ڏسي به ڪونه سگهندس.“ چور چيو.

”او، تون اينترو ڊرپوڪ آهين. چڱو، مندر جا در بند ڪري ڇڏجانءِ ته توکي ڪوبه ڪونه پڪڙي سگهندو.“ ديويءَ چيس.

هڪ رات ۾ ڏينهن نظر آيا. هڪ اَنڌڪار کي وڏيڪ اَهميت ڏني ته ٻئي پرڪاش کي وڏيڪ اَهميت ڏني. اَنڌڪار کي اَهميت ڏيڻ وارو نراشاواديِ هو ته پرڪاش کي اَهميت ڏيڻ واري کي سنسار سنو لڳو. گروءَ چيو، ”پٽ! جڳت اُهو آهي، جنهن نظر سان توهان ڏسندا.“

(سدا سنو سوچجي ۽ سمجهجي.)

6. شرابيءَ جو سچ

هڪ مشهور سيٺ روز شراب پيئندو هو. هوُ شراب جو ايترو عاديِ ٿيِ ويو هو، جو پنهنجي پٽنيءَ جي سمجهائڻ تي بہ پنهنجيِ عادت ڇڏي ڪونہ سگهيو. هڪ ڀيري پنهنجي گهر ۾ هڪ ڪاريگر کي هن سڏايو. گهر ۾ ڪو ڪم ڪرائڻو هوس. ڳالهہ ٻول ڪان پوءِ ڪاريگر ٻئي ڏينهن ڪم ڪرڻ جو واعدو ڪيو پر سيٺ جو ڪم ضروريِ هو، اِن ڪري بار بار ڪم ڪرڻ لاءِ تاڪيد ڪرڻ لڳس. ڪاريگر پڪ ڏياريندي چيس، ”سيٺ صاحب، مان شرابيِ ڪونہ آهيان. مون هڪ دفعو جو ڪجهہ چيو، اُهو پڪ سمجهو، جيئن پٿر تي ليڪ. توهان بي- فڪر ٿيو.“

’شرابيءَ‘ لاءِ ڪاريگر جي ٽِپڻي ٻڌي سيٺ کي من ۾ چوٽ لڳي. هن پڇيس، ”ڇا شرابي ڪوڙ ڳالهائيندا آهن؟“ ڪاريگر ٻڌايس، ”شرابيءَ جا ويچار هڪ جهڙا ڪونہ هوندا آهن. اِن ڪري هن کي پنهنجي لفظن جو ڪو ڌيان نہ رهندو آهي.“ سيٺ ڪاريگر جو جواب ٻڌِي ڏڏڪِي ويو. ڇاڪاڻ تہ بازار ۾ سيٺ جي ڳالهين ۾ سيٺِي جو وشواس رهندو هو. سيٺ من ۾ سوچيو تہ ”جيڪڏهن ڪنهن ڏينهن شراب پي بازار ۾ ويندس تہ منهنجيِ عزت مٽيءَ ۾ ملِي ويندي.“

اِهو سوچي گهر ۾ جيڪي شراب جون ڀريل بوتلون هيس، اُهي سڀيئِي هاري مٽيءَ ۾ ملائي ڇڏيون. اِهو ڏسِي ڪاريگر ڏاڍو خوش ٿيو ۽ خوشي ظاهر ڪندي سيٺ کي چيائين، ”سيٺ صاحب! توهان تمام سٺو ڪم ڪيو. شراب کي مٽيءَ ۾ ملائي ڇڏيو، نہ تہ شراب توهان کي مٽيءَ ۾ ملائي ڇڏي ها.“

(شراب پيئڻ بري ۾ بريِ عادت آهي.)

”ماتا، توهان جي مون مٿان بيحد گهڻي ڪرپا آهي. پر هٿن ۾ موچ اچي ويئي آهي. مان در به بند نه ڪري سگهندس.“

ديويءَ چيس، ”اي! آلسي اِنسان، وڃ منهنجي مورتيءَ پوئتان لڪي پئه.“

چور چيس، ”ڊپ وچان منهنجا پير به نٿا چُري سگهن، اُٿي به نٿو سگهان.“

”هليو وڃ هتان. اهڙي آلسي اِنسان جي مدد هڪ ديوي ته ڇا، سؤ ديويون به نه ڪري سگهنديون.“ ديويءَ چنيبندي چيس.

(آلسي اِنسان مٿان ديوتا به ناراض ٿا ٿين.)

ٻہ تو مٿان ڪروڙ ڪونہ ڪيو. جيئن هنن توکان ڪانءَ جي باري ۾ پڇيو آهي، تيئن تو ٻہ جهرڪيءَ جي باري ۾ پنجويهہ دفعا پڇيو هو. پر هنن هڪ ڀيرو ٻہ ڪروڙ ۾ جواب ڪونہ ڏنو هو. سدا پڇڪارينديءَ توکي ٻڌايو هو تہ جهرڪي آهي. پر هاڻي ٻڌاپي ۾ هنن کي ٻلجڻ جي ڪمزوري اچي ويئي آهي، تڏهن تون جهنجهلائين ٿو.'' ماءُ جي ڳالهہ ٻڌي ٻڌ پرڪاش کي شرم اچي ويو ۽ پڇتائيندي پيءُ کان معافي ورتي.

(ٻار ۽ ٻڍا سياءَ ۾ گهٽو ڪري هڪ جهڙا ٿا ٿين.)

7. پڇتاءُ

صبح سوير ٻڌ پرڪاش پنهنجي ماءُ پيءُ سان گڏ چانهه پي رهيو هو. سڀئي وراندي ۾ ويٺا هئا. اُتي اوچتو هڪ ڪانءُ اچي ويو. پيءُ پٽ کان پڇيو، ”پٽ! هيءُ ڇا آهي؟“ ”ٻڌ پرڪاش هوريان عزت سان جواب ڏنو، ”بابا! هيءُ ڪانءُ آهي.“ ٿوري دير کان پوءِ پيءُ پٽ کان ساڳيو سوال ڪيو، ”پٽ! هيءُ ڇا آهي؟“ پٽ ساڳيو ئي جواب ڏنس، ”بابا! هيءُ ته ڪانءُ آهي.“ ڪِن کان پوءِ وري پيءُ ٻڌ پرڪاش کان ساڳيو ئي سوال پڇيو، ”پٽ! هيءُ ڇا آهي؟“ ٻڌ پرڪاش ٿورو ڪاوڙ ۾ زور سان جواب ڏنو، ”بابا! ڪيترا دفعا چوان هيءُ ڪانءُ آهي، هيءُ ڪانءُ آهي. گهڻا ڀيرا توهان پڇندا؟ هينئر ڪونه پڇجو.“

پر پيءُ کي ڀلجڻ جي عادت هئي. هن وري چوٿون ڀيرو ڪانءُ طرف اِشارو ڪندي پڇيو، ”هيءُ ڇا آهي پٽ؟“

هاڻي ٻڌ پرڪاش کي گهڻي ڪاوڙ اچي ويئي. هنجي صبر ڪرڻ جي حد پڄي پيئي. هن جهنجهلائيندي چوڻ شروع ڪيو، ”بابا! هڪ ئي سوال ڪيترا دفعا پڇندا رهندا؟ جواب ڏيندي ڏيندي مان ته ٿڪجي پيو آهيان، پر توهان سوال پڇندي پڇندي ڪونه ٿڪيا آهيو؟“

ٻڌ پرڪاش جي ماءُ چپ چاپ هيءُ لقاءُ ڏسي رهي هئي. جڏهن ٻڌ پرڪاش کي گهڻو ڪروڌ آيو، تڏهن هن پٽ کي چيو، ”پٽ، جڏهن تون تمام ننڍڙو هئين، تڏهن تون به هڪ ئي سوال اَلائي ڪيترا ڀيرا پڇندو هئين، پر هنن ڪڏهن

9. پڪو اِرادو

مَدُر نگر ۾ ڏنيرام نالي ڏنوان رهندو هو. هنکي هڪ ڌيءَ ۽ ٻہ پٽ هئا. ڌيءَ سڀ کان ننڍِي هئِي. هڪ دفعي ڏنيرام نگر ۾ هڪ عاليشان عمارت اَڏائِي. گهر جي مهورت وقت هن وڏِي مجلس ڪئِي. مجلس ۾ هنجِي هڪ پوڙهِي مائٽياڻِي بہ آئِي هئِي. هن ڏنيرام کي چيو، ”ڏنيرام! تو عمارت تہ شاندار ٺهرائِي آهي پر اُن ۾ هڪ گهٽتائِي رهجِي ويئِي آهي. اُن جي مکيہ دروازي تي هڪ پنج رنگِي طوطو هجي ها تہ جڳهہ ۾ گهڻِي سندرتا ڏسڻ ۾ اچي ها.“ ڏنيرام چيس، ”چاچِي، مهرباني ڪري ٻڌاءِ تہ اهو طوطو ڪٿي ملندو آهي؟“ چاچِيءَ چيس، ”طوطو آڻڻ سؤلو ڪم ڪونہ آهي. هتان پنجاهہ ڪوهہ پري ڪُش گِرِي نالي پربت آهي. اُتي عجيب وَ غريب آواز ايندا آهن. طوطو حاصل ڪرڻ لاءِ اُتي رڪجڻ جو حڪم ملندو آهي. جيڪو پنهنجي پوئتان ڏسندو آهي، اُهو پٿر ٿِي ويندو آهي. اِن ڪري پوئتي ڏسڻ کان سواءِ اَڳتي وڌڻ گهرجي. آخر ۾ هڪ اَنب جو وڻ آهي. اُتي ٽنگيل هڪ پڃري ۾ اُهو طوطو بند آهي. پڃرو کڻندي ئِي آواز اچڻ بند ٿِي ويندا آهن. ان طوطي کي مکيہ دروازي تي لٽڪائي ڇڏ. سک ۽ ڌن دولت ۾ واڌارو ٿيندو ويندءِ.“

ٻئي ڏينهن صبح سوير ئِي ڏنيرام گهوڙي تي سوار ٿِي روانو ٿِي ويو. جڏهن پربت (جبل) تي پهتو تہ هنکي آواز ٻڌڻ ۾ آيا. ”رُڪ، اَڳتي نہ وڌ.“ ٿوري دير تائين تہ ڏنيرام اَڳتي وڌندو رهيو پر هڪ دفعي پوئتي مُڙِي ڏٺائين ۽ هوُ يڪدم هڪ پٿر بڻجِي ويو. پيءُ کي ڳولهڻ لاءِ ٻئِي پٽ بہ

8. بڌيماني

ڳالهہ پراڻي آهي. هڪ رات جي وقت هڪ واڻيو پنهنجي مڪان جي دريءَ مان پنهنجو منهن ٻاهر ڪڍي ڪجهہ ڏسي رهيو هو. اُن وقت اُتي پرسان ئي ڪليل دريءَ مان مڪان اَندر وڃي چوري ڪرڻ جي اِرادي سان هڪ چور بہ لِڪل بيٺو هو. جيئن ئي واڻئي منهن ٻاهر ڪڍيو تہ چور هن جو ڪَن پڪڙيو ۽ چيائينس تہ ”جيڪڏهن پنج سؤ روپيا ڏيندين تہ ڪَن ڇڏي ڏيندوسانءِ ۽ مان هليو ويندس.“

واڻيو سياڻو هو. پنهنجي ٻڌِي ٻل سان ڪجهہ سوچي پنهنجي ڌيءُ کي وڏي واڪي چيو تہ ”تون جلد پنج سؤ روپيا ڪڍِي اچ تہ چور کي ڏيان؛ هن منهنجو ڪَن پڪڙي ڇڏيو آهي. ڪَن ڇوڙڻ لاءِ پنج سؤ روپيا تو گُهري. جي تون دير ڪندينءَ تہ منهنجو نڪ پڪڙيندو ۽ نڪ ڇڏي ڏيڻ جا هڪ هزار گهرندو.“

چور اهو ٻڌو. لالچ ۾ اچي هن ڪَن ڇڏي، نڪ پڪڙڻ لاءِ جيئن ئي هٿ وڌايو تہ واڻئي يڪدم منهن اَندر ڪري دري بند ڪري ڇڏِي.

تڏهن ڪان چوندا آهن تہ واڻئي جي واڻِي سمجهہ وارِي ٿيندي آهي.

(خطري ۾ بہ بڌيمانِي، سنو ڦل ڏئي ٿِي.)

10. موت جو ڇاجو ڀؤُ

هڪ مهاڻو روز سمنڊ جي ڪناري ايندو هو. پنهنجي چار سان مڇيون ڦاسائي، بازار ۾ وڪڻي، پنهنجي ڪٽنب جي پالنا ڪندو هو. هڪ ٻيو شخص بہ روز اُتي ئي گهمڻ ايندو هو ۽ اُن مهاڻي جو اهو روز جو دستور ڏسندو هو. ڪڏهن مهاڻي کي چار ۾ ڪجهہ بہ ڪونہ ملندو هو پر مهاڻو ٿڪبو ڪونہ هو. هڪ ڏينهن هن مهاڻي کان پڇيو، ”تون اَڪيلو ئي هتي مڇيون مارڻ ايندو آهين، تنهنجو پيءُ ڪٿي آهي؟“ مهاڻي ٻڌايس تہ هن کي هڪ وڏي مڇي ڳيهي ويئي.“ ”تنهنجو ڏاڏو ڪٿي آهي؟“ ”ٻيڙي ٻڏڻ ڪري هوُ سرڻ درياهہ ٿي ويو.“ مهاڻي جو جواب هو. اهڙيءَ طرح ڏاڏي ۽ چاچن جي باري ۾ پڇا ڪرڻ تي مهاڻي ٻڌايو تہ اُهي بہ سمنڊ اَندر هليا ويا آهن.

پڇڻ وارو واپاري هو. هنکي گهڻو تعجب لڳو. هن مهاڻي کي چيو، ”دوست، هي سمنڊ تنهنجي پريوار جي تباهيءَ جو باعث آهي. اِهو ڄاڻي بہ تون لڳاتار سمنڊ ۾ ٻيڙيءَ تي وڃي مڇيون پڪڙڻ ويندو آهين. ڇا توکي موت جو خوف ڪونهي؟“ مهاڻي چيس، ”دوست! موت جو خوف ڪنهنکي هجي يا نہ، پر موت تہ سڀ وٽ ايندو. تنهنجا گهر وارا شايد هتي سمنڊ وٽ ڪونہ آيا هوندا پر تڏهن بہ هوُ موت جو ٻڪ ٿيا. موت ڪيئن ايندو ۽ ڪڏهن ايندو، اِهو اَڄ تائين ڪنهن ڪونہ ڄاتو آهي. پوءِ مان بيڪار ڇو خوفذدا ٿيان؟“

واپاري سمجهي ويو تہ سڀ تالن ۾ بند بہ هرهڪ کي مرڻو آهي. هوُ موت کان بچي ڪونہ ٿو سگهي. اِها سچي ڄاڻ وارو شخص ئي موت جي خوف کان تمام مٿي هوندو آهي.

(جيڪو آيو آهي، اُهو هڪ ڏينهن ويندو.)

هڪ هڪ تي پٿر پنڊ تي پيا. هاڻي پيءُ ۽ ٻنهي ڀائرن جي تلاش ڪرڻ لاءِ ڏيءَ به نڪتي. ڏيءَ پڪي اِرادي واري هئي. هوءَ آوازن ڪان نه گهبرائي ۽ ٻنا پوئتي ڏسڻ جي اڳتي هلندي رهي. آخر ۾ هنڪي سڦلتا ملي ۽ طوطي تائين پهتي. پڃرو کڻندي ئي طوطي چيو، ”تون منهنجي مالڪڻ آهين؛ جيڪي چوندينءَ، اُهو ڪندس.“ ڇوڪريءَ چيس، ”هتي جيترا به پٿر پنڊ آهن، اُهي سڀئي زنده تي پون.“ طوطي سڀني کي جيئرو ڪيو. سڀني ڇوڪريءَ جا ٿورا مڃيا ۽ شڪرانا اَدا ڪيا. پيءُ ۽ ڀائر خوشيءَ ۾ نه پئي ماپيا. طوطي کي کڻي گهر آيا. ڏنيرام عمارت جي مکيه دروازي مٿان طوطي سميت پڃرو ٽنگائي ڇڏيو ۽ سُک سان رهڻ لڳو.

(پڪي اِرادي سان محنت ڪاميابي تي بخشي.)

جڏهن پنهنجو مڪان ناهڻو هو تہ بيمنو تي ڪم ڪيو. چاهيان ها تہ پنهنجي لاءِ پنهنجي هنر سان هڪ عمارت اجا بہ سندر، شاندار ۽ عاليشان ٺاهي سگهان ها. جلدبازيءَ ۾ ڪوبہ ڪم ڪونہ ڪرڻ گهرجي. پر هاڻي ڪجهہ وَرڻ وارو ڪونهي. پنهنجي من جي، من اَندر ئي رکي چپ ڪيائين.

(پنهنجو ۽ پرائو ڪم هميشهہ من لڳائي ڪرڻ گهرجي.)

11. بي دلئي ڪم جو ڦل

راجا آمرتيہ راوَ جي راڄ ۾ گيانچند نالي رازو رهندو هو. هوُ مڪان ناهڻ جو ڪم ڪندو هو. هن ڪيترين وڏيون عاليشان عمارتون ناهيون هيون. راجا هنجي ڪم مان ڏاڍو خوش هو. هڪ ڏينهن گيانچند راجا کي وينتي ڪئِي، ”مهاراج! مان هاڻي ٻڍو ٿِي ويو آهيان. ڪم ڪرڻ جي سَگهہ بہ گهٽجِي ويئِي آهي. توهان آگيا ڏيو تہ جيوَت جا باقِي ڏينهن پنهنجي پريوار سان پنهنجي ڳوٺ ۾ گذاريان.“ راجا چيس، ”تون ڳوٺ ڇو ٿو وڃين؟ سڄي ڪٽنب کي هتي ئِي گهرائي وٺ.“ گيانچند ٻڌايس، ”مان بہ اِهوئِي چاهيان پيو، پر مهاراج! هتي مون کي ڪوبہ پنهنجو مڪان ڪونہ آهي. سارِي عمر ڪم ڪندي گذرِي ويئِي. ايترو وقت بہ ڪونہ مليو، جو پنهنجي لاءِ مڪان ناهيان. ڳوٺ وڃِي پهرين پنهنجي لاءِ ننڍڙو مڪان ناهيندس.“ راجا چيس، ”چڱو، تون ڳوٺ وڃين تہ ڀلِي وڃ، پر آخر ۾ هڪ عمارت ناهي وڃ.“ راجا جو حڪم ڪيئن ٽاري؟ هن يڪدم راجا جي حڪم تي جيئن تيئن عمارت اَڏي پنهنجي ڳوٺ وڃڻ پئي چاهيو، اِن ڪري عمارت اَڏڻ ۾ خاص ڌيان ڪونہ ڏنائين. ڪم نيڪ ٿو ٿئي يا نہ، اِن لاءِ هن کي ڪا پرواهہ ڪانہ هئِي. ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ عمارت تيار ٿِي ويئِي. راجا اچِي مڪان ڏٺو ۽ گيانچند کي چيائين، ”هاڻي توکي ڳوٺ وڃڻ جي ضرورت ڪانہ آهي. هيءَ عمارت مان توکي ڀيٽ ٿو ڪريان. تون پريوار سان هتي ئِي اچِي رهہ.“

اِهو ٻڌِي گيانچند چپ ٿِي ويو. هن سوچيو، ”مان زندگيءَ ۾ ٻين لاءِ تمام سٺيون عمارتون ناهيون آهن، پر

13. تياڳ جي مهما

مگڌ ديش جي هڪ شهر ۾ ڪوتدنت وِپر نالي ودوان رهندو هو. هوُ سيني ويدن جو ڄاڻو هو. هنجي سرل ۽ منڙي وهنوار ڪري شهرواسي ڏاڍو خوش هئا.

هڪ ڏينهن ان شهر ۾ ڀڳوان ٻڌ جو اچڻ ٿيو. سيئي ننڍا وڏا، ڪٽنبن سميت هنجي درشن لاءِ وڃڻ لڳا. راجا ٻہ پنهنجي راڻين سميت درشن لاءِ تياري ڪرڻ لڳو. ودوان کي اها ڳالهہ نيڪ نہ لڳي. هوُ راجا وٽ اچي چوڻ لڳو، ”مهاراج! توهان جو هڪ ڀڪشوءَ سان ملڻ ٿا وڃو؟ توهان ديش جا راجا آهيو، توهان لاءِ اِها سهٽي ڳالهہ ڪانہ آهي. توهان جي مهما گهٽ ٿي ويندي ۽ ’ٻُڌ‘ جي عزت وڌي ويندي. اِن ڪري توهان کي سوچڻ گهرجي تہ هڪ راجا، هڪ ڀڪشوءَ وٽ ڇو وڃي؟“

اِهو ٻڌي راجا مُشڪي چيس، ”ٻڌ ڀڳوان مون کان وڏيڪ مهان آهي. اسان ويد ڄاڻون ٿا، پر هُن ويدن جي سکيائن کي پنهنجي جيوَن ۾ ڪتب ڪونہ آندو آهي. پر ويدن اَنوسار هنجي هلت چلت ۽ وهنوار آهي. هن دنيا جي ڀلائيءَ لاءِ ڌن ۽ شان شوڪت تياڳي آهي. گڏ ڪرڻ جي بدران تياڳ ڪيو آهي. تياڳي منش وڏا مهان ٿيندا آهن. ٻڌ ڀڳوان دنيا جون لڙايون جيتڻ جي بدران پاڻ کي جيتيو آهي. ٻين مٿان سوڀ پائڻ بدران پاڻ مٿان سوڀ پاتي آهي. هرهڪ وير مهاوير اَڳيان نمندو آهي ۽ نمسڪار ڪندو آهي. اِن ڪري ٻڌ ڀڳوان جهڙي ڀڪشوءَ کي پرڻام ڪرڻ لاءِ راجا جو وڃڻ بلڪل نيڪ ۽ صحيح آهي.

راجا شاهي دٻدٻي مٿان تياڳ جي جيت جو اُپديش ڏيئي ودوان کي چپ ڪرائي ڇڏيو.

(تياڳي اِنسان جو پد راجا کان ٻہ اوچو آهي.)

12. سچو ڪنبادان

سنت نظير وڏو ايشوَر جو ڀڳت هو. هنکي پورو وشواس هو تہ ”ايشوَر جيڪي ڪجھ ڪري ٿو، ڀلائيءَ لاءِ ئي ٿو ڪري. دين دکين، ڪمزور ۽ نربل جي شيوا ايشور جي شيوا آهي.“

هوُ پيشوا راجڪمارن کي پڙهائڻ ويندو هو. هنجي اچڻ وڃڻ لاءِ هنکي هڪ گھوڙِي ڏني ويئِي هئِي.

هڪ ڏينهن هن کي پگھار مليِ ۽ گھوڙِيءَ تي پنهنجي گھر موٽِي رهيو هو. رستي ۾ هنکي هڪ پيرسن مليو. هن سنت کي روڪي ڪجھ مالِي مدد لاءِ عرض ڪيو. پنهنجي ڌيءَ جي شاديءَ لاءِ هن کي ضرورت هئِي. ”ٿورِي مدد ملنديِ تہ ڌيءَ جِي شادِي سؤلائيءَ سان ٿِي ويندِي.“

سنت نظير چيس، ”بابا! تنهنجِي ضرورت منهنجِي ضرورت آهي. ايشوَر جي مرضِيءَ سان اسانجِي ملاقات ٿِي آهي. اَڄ مون وٽ ڪافِي رقم آهي. اُها وٺ ۽ نياڻِيءَ جِي شادِي ڪراءِ.“ اِهو چئِي سنت پنهنجِي سڄِي پگھار ضرورتمند پيرسن کي ڏنِي. هن ڪڏهن ڪونہ سوچيو هو تہ ڪوئِي ايترِي وڏِي رقم ڏيندو. هوُ پنهنجي نياڻِيءَ جِي شادِي خوشِيءَ خوشِيءَ ڪرائِي سگھندو. سنت نظير جي فراخدلِي ۽ تياڳ ڏسِي هنجون اکيون ڳوڙهن سان ڀرجِي ويون ۽ سنت جون لک لک مهربانيون مڃيون. اِهو ڏسِي سنت ٽِڪندي چيو-

دؤلت جا تو وٽ آهي، ياد رک اها بات،
ڪاٿ تون بہ ۽ اَلله جي راهہ ۾ ڪر خيرات.

(سچِي دؤلت اها آهي، جيڪا نيڪِيءَ جي ڪم اچي.)

شش جو جواب ٻڌي ٻڍ ڀڳوان کي سنتوش ٿيو. هن چيو، ”تون ڀاڳ وارو آهين. رڳو تون ئي سچو ساڌو آهين. ڇاڪاڻ تہ تو جهڙا اِنسان ڪنهن بہ حالات ۾ ٻين کي برو ڪونہ سمجهندا آهن. مونکي پورو وشواس آهي تہ تون هميشھ ڌرم جي رستي تي هلندو رهندين.“

(ٻين کي هميشھ پنهنجو همدرد ۽ مددگار سمجهڻ ئي سچو ڌرم آهي.)

14. سچو ساڌو

گوتم ٻڌ، پنهنجي ششن کي سکيا ڏيڻ کان پوءِ ڌرم چکر جي ڦهلاءَ لاءِ ٻوڌن ۽ شهرن ۾ موڪلڻ کان اڳ هنن کي چيو، ”توهان کي سنا ۽ خراب اِنسان ملندا. چڱا ماڻهو توهان جي واکاڻ ڪندا ۽ مندا ماڻهو توهان جي گلا ڪندا. هنن جو اهڙو وهنوار توهان کي ڪيئن لڳندو؟“

سيني پنهنجي سمجهه اَنوسار جواب ڏنو. هڪ شش چيو، ”جيڪي ماڻهو منهنجي گلا ڪندا، اُنهن کي مان ڪجهه ڪونه چوندس، ڇو جو هنن فقط گلا ڪئي، چماٽ تہ ڪونہ هنيائون.“

”پر جيڪڏهن ڪنهن توکي چماٽ هنئي تہ؟“

”مان هنکي ڌنيواد ڏيندس. هن فقط چماٽ هنئي، لڪڻ سان ڪونہ ماريائين.“

”پر هوُ توکي لڪُڻ سان ماري تہ؟“

”تہ مان هن کي ديالو سمجهندس. ڇو جو هن مون کي جانِ سان ڪونہ ماريو.“

”پر جيڪڏهن توکي جانِ سان ئي ماري ڇڏي تہ؟“ ٻڌ مشڪي پڇيس.

شش جواب ڏنو، ”هن دنيا ۾ گهڻو دک آهي. جيترو وڌيڪ جيئرو رهندس، اوترو وڌيڪ دک سهندو رهندس. اهڙي زندگيءَ ۾ مڪتيءَ لاءِ آتم هنيا مهاپاپ آهي. جيڪڏهن جيوَن مان اِن طرح مڪتي ملي تہ مان هنجو احسان مڃيندس.“

16. پاڻيءَ جو ڏول

هڪ دفعي ڀڳوان ٻڌ کان هڪ شش پڇيو، ”ڀڳون! مان اِنسان ذات کي گهڻو ئِي پيار تو کريان، پر مون سان ڪوبہ پيار نٿو ڪري.“

ڀڳوان ٻڌ اُن وقت ڪوبہ جواب ڪونہ ڏنو.

شام جي وقت ڀڳوان ٻڌ ۽ ساڳيو شش هڪ سيا ۾ ڪٿا ڪري گڏ موٽِي رهيا هئا. رستي ۾ ڪوهہ ڏسِي شش پاڻِي پيئڻ جي گروءَ کان آگيا گهرِي.

ڪوهہ گهڻو اونهو هو. شش نوڙِيءَ سان ڏول ٻَڌِي ڪوهہ اَندر وڌو ۽ ڏول پاڻِيءَ سان ڀرجِي وڃڻ جو آواز ٻڌِي نوڙِي مٿي ڇڪڻ لڳو. گهڻِي جفاڪشِيءَ کان پوءِ ڏول مٿي آيو پر شش ڏول خالِي ڏٺو، ڇاڪاڻ تہ ڏول ۾ سوراخ هئا. اِهو ڏسِي ڀڳوان ٻڌ چيس، ”پٽ، پنهنجي سوال جو جواب ٻڌ- اسان جو من بہ ڏول وانگر آهي. اُن ۾ ٺنگ آهن. پاڻِي رهي تہ ڪٿي رهي؟ اسان جي من ۾ وير، ورود جا سوراخ آهن. پريم سان ڀريون بہ پر ٻچندو ڪين. سڄو سارو وَهِي هليو ويندو. اِن ڪري پهرين من روپِي ڏول کي نيڪ ڪريون، تڏهن اُهو ڀرجِي سگهي ٿو.“

ٻڌ ڀڳوان جا وچن ٻڌِي شش پنهنجي من کي وير وروڌ کان آزاد ڪري ڇڏيو.

هاڻي هن کي سڀئِي پريم ڪرڻ لڳا.

(هرهڪ جيو ۽ اِنسان لاءِ من ۾ پريم ڀريو رهڻ ئِي سچو گيان آهي.)

15. پارُوٿو پوڄن

شراوستيِ شهر جو سيٺ مڱارُ پوڄن ڪاڻ وينو. هنجيِ سشيل نُنهن وشاڪا هٿ ۾ پنکو کڻيِ هوا ڪري رهيِ هئيِ. اُن وقت هڪ ٻڌ ڀڪشوُ آيو ۽ ٻکيا گهريِ. سيٺ، ڀڪشوءَ جي آواز طرف ڌيان نہ ڏنو. جڏهن ڀڪشوءَ وريِ آواز ڏنو، تڏهن وشاڪا چيس، ”اسان جي گهر اَڄ پوڄن نہ نِهيو آهي. سهرو بہ پاروٿو پوڄن ٿو کائي، اِن ڪري توهان ٻئي ڪنهن گهر وڃيِ پوڄن گهُرو.“

نُنهن جي ڳالهہ ٻڌيِ نگر سيٺ کي ڏاڍو غصو لڳو. هن پوڄن ڪاڻ ڇڏي ڏنو. هٿ ڌوئيِ هن نُنهن کي چيو، ”تو منهنجو اَپمان ڪيو آهي. تون هڪدم گهر کان نڪريِ وڃ.“

وشاڪا حليمائيِءَ سان سيٺ کي چيو، ”توهان منهنجي شاديِءَ وقت منهنجي پتا کي وچن ڏنو هو تہ منهنجيِ غلطيِءَ لاءِ اَٺن ڄڻن جي وچ ۾ فيصلو ڪري پوءِ مونکي سزا ڏيندا.“

”اِئين ئيِ ٿيندو.“ نگر سيٺ ڪروڌ ۾ چيو. هوُ نُنهن کي گهر مان ڪڍيِ ڇڏڻ پيو چاهي. هن اَٺ معتبر ماڻهو گهرايا. وشاڪا هنن جي سامهون ٻڌايو، ”اِنسان کي پنهنجي اَڳوڻي جنم جي پڇن ڪري ڌن دولت ملنديِ آهي. منهنجي سهري کي بہ هنجي پهرئين جنم جي پڇن جي ڦل ڪري هيءَ سمپتيِ مليل آهي. هاڻي هن نوان پڇ جا ڪم ڪرڻ بند ڪري ڇڏيا آهن. اِن ڪري مون چيو تہ هيِ پاروٿو ٿا کائين.“ پئنچن ڀڪشوءَ جيِ ڳالهہ بہ ٻڌيِ ۽ چيائون، ”نُنهن سچ چيو آهي. توهان کي گهر آيل مهمان جيِ عزت ڪرڻ کپنديِ هئيِ.“

(مهمان کي ڀڳوان جو روپ ٿو مڃيو وڃي.)

18. شنکناد

هڪ دفعي هڪ سنت رات جي وقت ڪٿان موٽندي پنهنجي آشرم ۾ وڃي رهيو هو. سامهون چار چور اچي رهيا هئا. هڪ چور سنت کان پڇيو، ”تون ڪير آهين؟“ سنت جواب ڏنس، ”ڀائي جهڙو تون، اهڙو ئي مان به.“ چورن هن کي به چور سمجهيو ۽ سنت کي چيائون ته ”تون ڪو نئون چور ٿيو آهين. تون به هاڻي اسان سان گڏ چوري ڪرڻ هل.“

چورن هڪ مڪان ۾ ڪاٽ هنيو ۽ سنت کي چيائون، ”تون ٻاهر بيه، ڪو ڏسڻ ۾ اچيئي ته اسان کي خبردار ڪجِ.“

چور اَندر هليا ويا. سنت پنهنجي جهوليءَ مان شنک ڪڍيو ۽ اُن کي وڄائڻ لڳو. چورن آواز ٻڌو ته ڀڄي ويا. ٻاهر اچي ڏٺائون ته سنت روپي چور شنک وڄائي رهيو آهي. هن کي اُتان گهلي هڪ طرف وٺي پڇيائون، ”تون شنک ڇو ٿو وڄائين؟“

سنت چين، ”توهان ئي چيو هو ته ڪو ڏسڻ ۾ اچي ته توهان کي خبر ڏيان. مون چئني طرفن نظر وڌي ته مون کي چؤڌاري ايشور ڏسڻ ۾ آيو. مون سوچيو ته ايشور توهان کي چوري ڪندي ڏٺو آهي ته توهان کي خبردار ڪيان.“

چورن جڏهن سنت جي ڳالهه ٻڌي ته سمجهيائون ته هي چور نه پر ڪو مهاتما آهي. هوُ سڀيئي هنجي پيرن تي ڪِري پيا ۽ وچن ڏنائون ته هوُ آئينده چوري ڪونه ڪندا.

(سچو سنت هرهنڌ ايشوَر جو ديدار ٿو ڪري.)

17. جيڪو ڏاڍو، تنهنجو ڳابو

هڪ برهمڻ کي دکشڻا ۾ هڪ مينهن مليِ. هوُ مينهن سان گڏ پنهنجي ڳوٺ وڃي رهيو هو. رستي ۾ هڪ جڳهه سُنسان هئيِ. اُتي هنکي هڪ هٽو ڪٽو، پهلوان جهڙو هڪ ڪسان مليو. هٿ ۾ وڏي لٺ به هئس. برهمڻ سان هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون ڪندي ڪسان چوڻ لڳس، ”برهمڻ ديوتا! اِها مينهن مون کي ڏي.“ برهمڻ چيس، ”ڇو يار، ڪهڙيِ خوشيءَ ۾؟“ ڪسان ڌمڪائي چيس، ”مان ’ڇو‘ ’ڪيو‘ ڪجهه ڪونه ٿو سمجهان. چپ چاپ مينهن مون کي ڏي. نه ته ته مينهن ته ويندءِ، پر تنهنجا هڏ گُڏ به ڀڃيِ ڀُرجيِ ويندا.“ برهمڻ به هٽو ڪٽو هو، پر هٿ ۾ ڪجهه ڪونه هوس. هوُ سياڻو هو ۽ سمجهه جيِ شڪتيِ وڏيڪ هئس. برهمڻ پريم سان چيس، ”مينهن برهمڻ جيِ شيءِ آهي. ڀل تون کڻ، پر توکي پاپ لڳندءِ. پر جيڪڏهن مينهن جي بدلي ۾ ڪجهه دکشڻا ڏيندين ته تون پاپ کان بچيِ پوندين.“ ڪسان چيس، ”مون وٽ توکي ڏيڻ لاءِ هينئر هٿ ۾ ڪجهه ڪونه آهي.“ برهمڻ ڪجهه کڻ سوچي چيس، ”چڱو، جي چاهين ته تون پنهنجيِ لٺ ڏيئيِ سگهين ٿو.“

ڪسان ڏاڍو خوش ٿيو. لٺ برهمڻ کي ڏيئيِ مينهن مٿان هٿ رکيِ بيهيِ رهيو.

هاڻي برهمڻ کي طاقت اچيِ ويئيِ. اَکڙجيِ ڪسان کي چيائين، ”مينهن کان هٿ پري ڪر، نه ته هاڻي جو هاڻي کوپڙيِ ڀڃي ڇڏيندوسانءِ.“ ڪسان پڇيس، ”ڇو؟“ برهمڻ چيس، ”ڇو جو ڇا مطلب؟ جنهنجي لٺ، هنجيِ ئيِ مينهن.“

ڪسان پنهنجيِ مورکتا سمجهيِ چپ چاپ اُتان هليو ويو.

(طاقت سان گڏ سمجهه به ضروريِ آهي.)

20. پنهنجو پنهنجو سڀاءُ

هڪ دفعي گنگا نديءَ جي ڪناري تي هڪ مهاتما پنهنجي تپسيا ۾ مگن هو ۽ سندس شش اُتي وينو هو. اوچتو درد وچان مهاتما چيخ ڪئي ۽ پير مٿان وينل وڇونءَ کي جهٽڪي سان پري ڪيو. وڇون وڃي نديءَ ۾ ڪِريو ۽ پاڻ کي بچائڻ لاءِ ٻاهر اچڻ لاءِ تڙڦڻ لڳو. مهاتما اِهو ڏسي وڇونءَ کي هٿ سان پاڻيءَ کان ٻاهر ڪڍيو. پر وڇونءَ وري ڏنگ هڻي مهاتما کي پيڙا پهچائي؛ پر مهاتما وري وڇونءَ کي ٻاهر ڪڍيو ۽ وڇونءَ ڏنگ ماريو. اهڙيءَ طرح ڪيترائي دفعا مهاتما وڇونءَ کي بچايو ۽ وڇونءَ مهاتما کي ڏنگيو.

اِهو ڏسي شش کان رهيو ڪونه ٿيو ۽ چيائين، ”گروجي! هيءُ دشٽ توهان کي ڏنگ ٿو هڻي ۽ توهان آهيو جو هن کي بچائيندا ٿا رهو.“

”پٽ!“ گروءَ چيو، ”هرهڪ جيوَ جو سڀاءُ اَلڳ آهي. وڇونءَ جو سڀاءُ ڏنگ هڻڻ ۽ ٻين کي دکي ڪرڻ آهي پر منهنجو سڀاءُ آهي ٻين کي بچائڻ ۽ جيوَن دان ڏيڻ. هن جيوَن ۾ اهڙا وڇون اَلڳ اَلڳ روپن ۾ ملندا رهندا ۽ هوُ ڪيترائي دفعا اسان کي ڏنگيندا پر اسان کي پنهنجي ڀلمانسائي نہ ڀلجڻ کپي. پنهنجي آتما جو آواز ٻڌو ۽ ٻين سان ڀلائي ڪريو. وڇون جڏهن خراب سڀاءُ نٿو ڇڏي تہ اسان ڇو پنهنجو سٺو سڀاءُ ڇڏي ڏيون؟“

(برو اِنسان پنهنجو برو سڀاءُ نہ ڇڏي تہ سٺو اِنسان پنهنجو سٺو سڀاءُ ڇو ڇڏي؟)

19. ٻگهر جا گُل

شريِ رام جڏهن بنواس جي وقت شبريءَ وٽ ويو، تڏهن جهوپڙيءَ جي آس پاس ۽ چئني طرف گل ڦل ٽڙيل هئا. ڪوبہ گل ڪومايل ڪونہ هو. سيني مان خوشبوءِ پئي آئي. ڀڳوان اُن جو ڪارڻ پڇيو، تڏهن شبريءَ جواب ڏنو، ”ڀڳوَن! اِن جو ڪارڻ هڪ گهٽنا آهي. اڳاٽي وقت ۾ هتي ماتنگ رشيءَ جو آشرم هو. هتي ٻيا بہ رشيِ مُنيِ ۽ سندن شش رهندا هئا. هڪ دفعي برسات جي مؤسوم کان اَڳ ۾ ئيِ ڪانيون ختم ٿيڻ واريون هيون. برسات جي اچڻ کان اَڳ ڪانيون گڏ ڪري رکڻ ضروريِ هو. آلس جي ڪري شش ڪانيون ڪٽڻ ڪونہ پئي ويا.

هڪ ڏينهن پيرسن ماتنگ رشيِ خود ڪهاڙو کڻيِ بن ۾ ڪانيون ڪَٽڻ هليِ ويو. گروءَ کي ڏسيِ شش بہ پوئتان پوئتان ويا. سُڪل ڪانيون ڪَٽيون ويون ۽ بنڊل ٻَڌيِ آشرم طرف موٽڻ لڳا. اوچتو هڪ شش جي وات مان نڪريِ ويو، ”اَري! عجب اِسرار ڏسو، پيرسن آچاريہ جي بدن مان ٻگهر جون بوندون ٽيون نڪرن. شش بہ ٻگهر ۾ لٿ پٿ ٿيِ ويا هئا. جتي جتي گروءَ ۽ ششن جي ٻگهر جون بوندون ڪِريون، اُتي سندر گل ڦل ٽڙندا ويا. اُهي گل ڦل وڌندي وڌندي سڄي بن ۾ پکڙجيِ ويا آهن. اِهي سڀ هنن جي محنت جو ڦل آهن ۽ اِهي ڪڏهن بہ ڪومائجن نٿا ۽ چئني طرفن کان محنت جيِ خوشبوءِ ٿيِ اچي.“

(ٻگهر جيِ ڪمائيِ چئنيِ طرف خوشبوءِ پکيڙيندي آهي.)

22. صحيح نظريو

هڪ گروءَ پنهنجي آشرم ۾ ٻارهن سالن تائين ششن کي سکيا ڏني. دڪشڻا جي وقت هن ششن کي چيو ته آشرم جي آسپاس جيڪي بيڪار ٻوٽا ڏسو، اُنهن جي لسٽ ڪٺي اچو. سڀئي خوش ٿيندا ويا ۽ پنهنجي سوچ ۽ نظريي سان اَلڳ اَلڳ نالا لکي آيا. پر هڪ شش ڪورو ڪاغذ آڻي گروءَ کي ڏنو. ڏسي گروءَ پڇيو، ”ڇا ڳالهه آهي؟ تو بيڪار ۽ فالتو ٻوٽن جي لسٽ ڪانه ناهي. شش چيو، ”گرديوَ! هرهڪ ٻوٽي ۾ ڪو نه ڪو گڻ آهي. قدرت اُنهن کي اِئين ئي پيدا ڪونه ڪيو آهي. قدرت جي هرهڪ شيءِ خاصيت واري آهي. جنهن ٻوٽي کي اسان بيڪار سمجهون ٿا، اُها جانور لاءِ گاهه ۽ وڏين جي ڪم جي شيءِ آهي. بيڪار ڏسڻ وارو ٻَن به دوا جي ڪم اچي سگهي ٿو.“

اِهو ٻڌي گروءَ ٻين ششن کي چيو، ”توهان جي سکيا اڃا اَڌوري آهي. دڪشڻا فقط هن کي ئي ڏيڻي آهي. ڇاڪاڻ ته هنجو نظريو صحيح آهي، ناڪاري ڪونهي. ٻوٽن وانگر پراڻين ۾ به پنهنجا گڻ ۽ خاصيتون آهن. اِن ڪري ڪنهن به شيءِ کي ناڪاري سوچ سان نه ڏسڻ گهرجي.“ گروءَ سڀني ششن کي نصيحت ڏيندي هن هڪ ئي شش کي دڪشڻا جي لائق سمجهيو. سڀني ناڪاري سوچ ڇڏي، صحيح سوچ (نظريو) رکڻ جي پرتگيا ڪئي.

(قدرت جي هرهڪ شيءِ ڪارائتي آهي.)

21. دوستي

رگھنات ۽ شريڌر ٻہ گھرا دوست ھئا. ٻئي وڏا ودوان پنڊت ھئا. ھڪ دفعي ٻئي ھڪ ٻيڙيءَ ۾ سئر ڪري رھيا ھئا. شريڌر، رگھنات کي چيو، ”دوست، وقت ڪَٽجي نٿو. مان توکي پنھنجي گرنٿ مان ڪجھہ شلوڪ پڙھي ٻڌايان ٿو. اِھو چئي پنھنجي سامان مان نياءَ درشن جو گرنٿ ڪڍي، ڪجھ ٽڪرا پڙھڻ لڳو. ڪجھہ وقت تہ رگھنات ٻڌندو رھيو پر ڏيري ڏيري ھنجو چھرو مُرجھائڻ لڳو ۽ اوچتو روئڻ لڳو.

شريڌر پڙھڻ بند ڪري دوست کان روئڻ جو ڪارڻ پڇيو. ڏکھو ساھہ کڻي رگھنات چيو، ”مون بہ نياءَ درشن جو گرنٿ لکيو آھي. مون سمجھيو ھو تہ منھنجو گرنٿ بيمثال آھي ۽ مونکي واھہ واھہ ملندي ۽ منھنجي وڏائي ٿيندي. پر تنھنجي گرنٿ جا ٽڪرا ٻڌي منھنجي آشائن مٿان پاڻي ڦري ويو آھي. تنھنجو گرنٿ منھنجي گرنٿ کان وڌيڪ سٺو آھي. ان جي اَڳيان منھنجي گرنٿ کي ڪوبہ ڪونہ پڇندو. سچ پچ، سج سامھون ڏيئي جي ڪھڙي اھميت؟“ چئي رگھنات اوچنگارون ڏيئي روئندو رھيو.

شريڌر مشڪندي چيس، ”مون کي جاڻ ڪانہ ھئي تہ تو بہ ان ئي وشيہ تي گرنٿ لکيو آھي. پر اِن ڪارڻ دکي ٿيڻ جي توکي ضرورت ڪانھي. سنسار ۾ ڪوبہ مسئلو ڪونہ آھي، جنھنجو ڪو حل ڪونہ ھجي.“ اِھو چئي شريڌر پنھنجو گرنٿ ڦاڙي نديءَ ۾ ڦٽو ڪري ڇڏيو ۽ سچي دوستيءَ جو مثال قائم ڪيو.

(سچي دوستي قرباني ڏيندي آھي.)

1. بي خوف سنت

سمرات سڪندر وڏو شڪتيوان راجا هو. وڏا وڏا راجا مهاراجا هنجي نالي کان ڊڄندا هئا. هڪ دفعي هوُ ڪٿان موٽي رهيو هو.

رستي تي هن کي هڪ سنت مليو. سمرات هن کي عرض ڪيو تہ ”منهنجي راڄ ۾ اچي رهو.“ سنت سڪندر طرف ڏنو ۽ جواب ڏنو، ”اِهو تي ڪونہ سگهندو.“ سڪندر کي ڪروڌ اچي ويو. هن سنت کي گهوُريندي چيو، ”توکي خبر ڪانهي تہ مان ڪير آهيان؟ منهنجي ڳالهہ نہ مڃڻ ڪري ڪهڙو نتيجو نڪرندو، خبر اٿيئي؟“

سنت شانتيءَ سان چيو، ”ڇا ٿيندو؟“

سڪندر تيز آواز ۾ چيو، ”مون وٽ تلوار آهي. جيڪو منهنجو چوڻ نہ مڃيندو، اُن جو سِر ڪَٽي ڇڏيندس. ڏس! تون بہ ماريو ويندين.“ سنت مشڪي چيو، ”ڪنهن کي ڊيڄارين ٿو تون؟ مون کي موُت جو ڪو خوف ڪونهي. موُت کي مون کي مارڻ جي شڪتي ڪانہ آهي.“

ٿوري ساعت کان پوءِ وري سنت چيس، ”جيڪو موُت کان ڪونہ ٿو ڊڄي، اُن جو تون ڪجهہ بہ نقصان نٿو ڪري سگهين.“

23. سنو وردان

پراڻي ڳالهه آهي. وجيہ ننگر جي راجا وجيہ سين مٿان هڪ ديوتا خوش ٿي وردان ۾ چار شيون ڏنيون ۽ چيائينس، ”تلوار سڄي دنيا کي فتح ڪرڻ لاءِ، پارس گهڻو سون ناهي رکڻ لاءِ، سرڳ جي سندر اَپسرا آنند ماڻڻ لاءِ ۽ گلاب جو گل خوشبوءِ پکيڙڻ لاءِ آهن. اِنهن چئن شين مان تون ڪابہ هڪ شيءِ وردان ۾ کڻي سگهين ٿو.“

راجا هٿ ٻڌي نمرتا سان ديوتا کي چيو، ”پڀوَن! تلوار سان معصومن کي ماري، خون وَهائي، دنيا کي جيتي مان ڪهڙو سُک ماڻيندس؟ پارس سان لوهہ کي سون ناهي فقط لوڀي ٿيندو ويندس. سندر اَپسرا جي سونهن ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ ختم ٿي ويندي پر گلاب جو گل هميشهہ خوشبوءِ پکيڙيندو رهندو. چئني طرف پنهنجي هٻاءَ سان آنند ڦهلائيندو رهندو.“

”اِن ڪري مان گلاب جو گل توهان جي وردان ۾ کڻان ٿو. توهان آسيس ڪيو تہ اِها خوشبوءِ سڄي دنيا ۾ ڦهلجي وڃي، جيڪا دوست ۽ دشمن ۾ ٻيائي ڪانہ ٿي ڏسي. سڀ کي هڪ جهڙو ٿي سمجهي.“

ديوتا جواب ٻڌي ۽ چونڊ ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو.

(گلاب جو گل پيار جي نشاني آهي ۽ پيار دنيا ۾ شانتي ٿو ڦهلائي.)

2. وِش ڪنيا

جڏهن سڪندر جنگيون ڪٽي پارت اچي پيو، تڏهن هن سان گڏ فلپس نالي سندر ناري هئي. سڪندر هنجي روپ ۾ ڦاسي سڀ ڪجهه پلجي ويو هو. پر يونان جي مهان فيلسوف اَرستو کي ناريءَ جي روپ جو ڳجهه سمجهه ۾ اچي ويو هو. هوءَ سچ پچ هڪ وِش ڪنيا هئي. اَرستو سڪندر کي ان ڳالهه کان ساوڌان بہ ڪيو هو. پر سمراٽ ان تي ڌيان ڪونہ ڏنو هو. پر فلپس کي اِهو سنو ڪونہ لڳو. هوءَ اَرستوُ سان ناراض ٿي پيئي. بدلي وٺڻ لاءِ هوءَ فيلسوف کي بہ پنهنجي سندر روپ جي ڄار ۾ ڦاسائڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ لڳي. اَرستو بہ هن مٿان اَڪن چڪن ٿي پيو ۽ هنجي هرهڪ ڳالهه مڃڻ لڳو.

هڪ ڏينهن فلپس، فيلسوف کي گهوڙو ناهي لغام وات ۾ وجهي ۽ زين پٺيءَ تي رکي مٿان سوار ٿي ويٺي ۽ چهبوڪ ماري ماري سڄي ڪمري ۾ ڊڪائڻ لڳي. نيڪ اُن وقت اُتي سڪندر اچي ويو ۽ هن جڏهن يونان جي مهان گياني فيلسوف جي اهڙي درگتي ڏٺي، تڏهن هن کي گهڻو عجب لڳو.

سڪندر، اَرستوءَ کان پڇيو، ”هيءُ سڀ ڇا آهي؟“ فيلسوف ڌيرج سان جواب ڏنو، ”جيڪا وِش ڪنيا مون جهڙي فيلسوف کان اهڙو ڪجهه ڪرائي سگهي ٿي تہ تو جهڙي نوجوان نا-آزمودگار کان تہ ان کان وڌيڪ خطرناڪ ڪم ڪرائي بربادي آڻي سگهي ٿي. توکي مون پهرين ئي آگاهہ ڪيو هو پر ان جو ڪو اَثر ڪونہ ٿيندو ڏسي، توکي مان پنهنجو مثال ڏيکاريان ٿو.“

سڪندر پنهنجي گروءَ جي ڳالهه کي سمجهي ويو ۽ آئينده پاڻ کي سنڀالي ورتائين ۽ فلپس وِش ڪنيا کي ديش نيڪالي ڏيئي ڇڏي.

(سندر ۽ چنچل ناري بربادِيءَ جو باعث آهن.)

سڪندر سنت جي بي ڊپائي ڏسي ۽ ڳالھ ٻڌي عجب ۾ پئجي ويو. هنجي هٿ مان تلوار هيٺ ڏرتيءَ تي ڪري پيئي. هن من ۾ چيو تہ سچ پچ جنهن ڪان موٽ بہ ڊجي ٿو، اُن ڪي مان ڇا، ساري دنيا جي ڪابہ طاقت ڊيڄاري نٿي سگهي. تلوار اُنهن اِنسانن ڪي ڊيڄاري ٿي، جيڪي ڪمزور آهن ۽ موٽ ڪان ڊڄن ٿا. بيخوف اِنسان سڀ ڪان وڌيڪ بهادر ٿين ٿا.

سڪندر سنت جي پيرن تي ڪري معافي ورتي.

(بي خوف اِنسان ئي بهادر آهي.)

4. شينهن جي سکيا

جهنگل جو راجا شينهن شڪار جي تلاش ۾ گهمي رهيو هو. اُن وقت هڪ گڏهه بڪايل شينهن کي للڪاريندي هڪل ڪئي، ”اچ، وڙهون ۽ ڏسون تہ جهنگل جو راجا ڪير آهي؟ تون يا مان!“

شينهن چپ چاپ اُتان هليو ويو. هن گڏهہ جي للڪارَ ڏي ڪو ڌيان ڪونہ ڏنو. اها روئداد پري بيٺل هڪ لومڙِي ڏسي رهي هئي. هوءَ حيران ٿي ويئي. شينهن تہ هاٿيءَ جي للڪارَ کان بہ ڪونہ ڊنو آهي. هيءَ گڏهہ جي للڪارَ تي پڇ دٻائي ڇو هليو ويو. معاملو ڇا آهي؟

لومڙِي شينهن جي پٺيان ويئي. اَڳلي موڙ تي هوءَ شير سان گڏجي. پڇيائين، ”توهان جهنگل جا سمرات آهيو. گڏهہ کان ڀڄي ويا؟“

شير چيو، ”تون سچ ٿي چوين. مان گڏهہ جي ڪري ئي ڀڄي آيس.

”اِئين ڇو؟“ لومڙِيءَ پڇيو. شير جواب ڏنو، ”جيڪڏهن گڏهہ هارجي وڃي ها تہ اسان لاءِ جيت جو ڪو فائدو ڪونہ هو. ٻيا چوندا جيتيئہ تہ گڏهہ کان جيتئين. جيت کان پوءِ بدنامي ٿئي ها. جيڪڏهن گڏهہ جيتي ها تہ ٻيا چون ها تہ جهنگل جو راجا گڏهہ کان بہ هارائي ويو. ان جو ڪهڙو ڀروسو؟ پويون لتون هڻي ها ۽ ڪجهہ ٿي پوي ها. جيڪڏهن جيتي ها تہ اسان جي جات بدنام ٿئي ها ۽ هميشهہ لاءِ شيرن جو ڪنڌ هيٺ جهڪيل هجي ها. اِن ڪري بزرگن چيو آهي تہ ڪڏهن بہ ننڍن سان برابري نہ ڪجي.“

لومڙِيءَ شينهن جي سکيا سمجهي تہ ننڍن کان هار جيت جو ڪو مطلب ڪونہ آهي. گياني ننڍڙن جي سامهون ڪونہ پوندو آهي.

(عقلمند اِنسان بي عقل جي آڏو نہ ايندو.)

3. ننڊڙي پيالي

يونان جو سنت آگسٽس هڪ ڏينهن سمنڊ جي ڪناري گهمڻ نڪري ويو. ڪيترن ڏينهن جي اوجاڳي ڪري سنت جون اکيون ٿڪل هيون. سچ جي ڳولها ۾ هن سڀ ڪجهه تياڳيو هو. پنهنجو سک چئن وڃايو هو. ڀڳوان کي پائڻ لاءِ هنکي اها خبر ڪانه هوندي هئي ته ڏينهن ۽ راتيون ڪيئن ٿيون نبري وڃن. شاستر جي شبدن ۽ ويچارن جي بوجهي هيٺان هوُ دٻجي ويو هو.

پر اُن ڏينهن سمنڊ جي ڪناري تي گهمڻ هن لاءِ ڀاڳ پريو ٿيو. ڪناري تي هن هڪ بالڪ بيٺو ڏٺو، جنهن جي هٿ ۾ هڪ ننڊڙي پيالي هئي ۽ چنتا ۾ ٻڏل هو. سنت بالڪ کان پڇيو، ”بالڪ! تون هتي ڇا ٿو ڪرين ۽ ڪهڙي چنتا اَٿيئي؟“

بالڪ سنت طرف ڏٺو ۽ چيائين، ”چنتا ۾ ته توهان به ڏسڻ ۾ ٿا اچو. اِن ڪري پهرين توهان چنتا جو ڪارڻ ٻڌايو. ٿي سگهي ٿو ته توهان کي جيڪا چنتا آهي، اُهائي منهنجي به هجي. پر توهان جي پيالي ڪٿي آهي؟“

سنت کي ڪجهه به سمجهه ۾ نه آيو. بالڪ جي مُنهن مان پيالي جو نالو ٻڌي هن کان ڪل نڪري ويئي. هن چيو، ”مان سچ جي ڳولها ۾ آهيان، اِن ڪري چنتا ۾ آهيان.“

بالڪ ٻڌايو ته ”مان هن پياليءَ ۾ سمنڊ پري گهر ڪٽي وجڻ ٿو چاهيان پر سمنڊ پياليءَ ۾ پرجي نٿو.“

سنت ٻڌو ته هنکي پنهنجي سمجهه به پياليءَ جيتري ننڊڙي محسوس ٿي ۽ سچ ساگر وانگر هو ڏاڍو کلڻ لڳو ۽ هن بالڪ کي چيو، ”دوست! سچ پچ اِسان ٻئي بالڪ ئي آهيون. ڇو ته بالڪ ئي ساگر کي پياليءَ ۾ پرڻ چاهيندو آهي. منهنجو گيان تمام ٿورو آهي ۽ سمجهان ٿو ته سڄي سنسار ۾ مان ئي گياني آهيان، اها منهنجي ڀل آهي.

(گيان بي اَنت آهي.)

6. غلام ۽ جاچ

هڪ بادشاهه ٻه غلام خريد ڪيا. (هيءَ ڪٿا اُن وقت جي آهي، جڏهن اِنسان جي خريدي ۽ وڪري ٿيندي هئي). هڪ غلام سندر سلونو ۽ ناهوڪو هو ۽ ٻيو غلام بدصورت ڪارو.

بادشاهه جاچ ڪرڻ لاءِ پهرين سندر غلام کي پاڻ وٽ گهرايو ۽ هن کان ڪجھ سوال پڇيا ۽ غلام اُنهن جا جواب ڏنا. بادشاهه کي تسلي ٿي ۽ هن کي ٻاهر وڃڻ لاءِ چيو. غلام جي ٻاهر وڃڻ کان پوءِ بادشاهه بدصورت غلام کي گهرايو ۽ هن جي قابليت ۽ گڻن جي جاچ ڪرڻ لاءِ هن کي چيو، ”توکان اڳ جيڪو غلام آيو هو، تنهن تنهنجي گهٽي گلا ڪئي. پر توکي ڏسي مونکي هنجي ڳالهين ۾ وشواس ڪونه ٿو اچي. خير، تون به پنهنجي باري ۾ ڪجھ چئه.“

غلام بادشاهه کي چيو، ”بادشاهه سلامت، پهرين غلام جيڪي ڪجھ منهنجي باري ۾ توهان کي ٻڌايو، اهو سچ ئي هوندو. ٿي سگهي ٿو، جيڪا غلطي يا گهٽتائي هن مون ۾ ڏٺي آهي، اها مون پاڻ ۾ ڪانه ڏٺي هوندي. مون کي پاڻ ڏسڻ ۾ ڪانه آئي هوندي.“

تنهن تي بادشاهه چيس، ”مان چاهيان ٿو، تون به هنجي اوڻاين ۽ گهٽتاين جي باري ۾ ٻڌاءِ.“

غلام چيو، ”بادشاهه سلامت! هوُ سچو اِنسان آهي. هن ۾ سادگي ۽ سچائي آهي. هوُ بهادر به آهي. هن جهڙو ڀلو اِنسان مون اَڄ تائين ڪونه ڏٺو آهي.

بادشاهه کي هنجون ڳالهيون ٻڌي تعجب لڳو ۽ هنکي به ٻاهر موڪليو ۽ پاڻ سوچڻ لڳو ته جيئن ٻئي غلام کي پرکيو آهي، تيئن پهرئين کي به ڏسان.

5. ايماندار خليفو

اَبوُ بڪر خليفو ڪپڙي جو واپارِي هو. هنجو واپار پري پري ڏورانهن شهرن تائين پکڙيل هو. هوُ ايمانداريءَ سان واپار ڪندو هو.

هڪ ڀيري ڪجهه ڪپڙو ڪنهن ڪارڻ خراب ٿيِ ويو. هن پنهنجي نوڪر کي سمجهائيندي چيو تہ خريدار کي اِهو خراب ڪپڙو ڏيکاري اَڌ ملهہ ۾ وڪڻي. پر ڪجهہ وقت کان پوءِ نوڪر ڀلجيِ ويو ۽ اهو خراب ڪپڙو پوري اَگهہ ۾ وڪيو.

شام جو مالڪ کي حساب ٻڌائيندي پنهنجيِ ڀل لاءِ خليفي کان معافيِ ورتيِ. خليفي کي ڏک ٿيو ۽ ٻہ آدميِ اُن خريدار کي ڳولهڻ لاءِ موڪليا. خبر پيئي تہ خريدار ٻئي پرسان واري وڏي شهر طرف ويل آهي.

خليفو خود هڪ تيز اُٺ تي چڙهيِ اُن طرف روانو ٿيو. هن کي خريدار اَڌ رستي ۾ ئيِ مليِ ويو. خليفي هن کي اَڌ رقم ڏيئيِ معافيِ ورتيِ. خريدار چيس، ”توهان تڪليف ڪري ايترو پري ڇو آيا؟ اها غلطيِ تہ اَڻ ڄاڻائيءَ ۾ ٿيِ آهي.“

خليفي جواب ۾ چيو، ”جي مان اِها تڪليف نہ وٺان ها تہ پنهنجي ايمان کان پري ٿيان ها. پنهنجي ايمان جي پرسان رهندو اچان، اِن ڪري اِهو فاصلو وڏو ڪونهي.

(ايمانداريِ، سُکيِ زندگيِ گذارڻ جو سنو ۽ سؤلو وسيلو آهي.)

7. ڪپڙا

هڪ ڏينهن اَبوُ حسن وٽ هڪ ماڻهو آيو ۽ چيائينس، ”او پرماتما جا پيارا درويش! مان پنهنجي پاپي جيوَن کان بيزار ٿي ان ۾ پاڻ کي بدلڻ جو پڪو اِرادو ڪري آيو آهيان. ڇا توهان منهنجي مٿان مهر ڪندا؟ توهان پنهنجا پاتل پاڪ ڪپڙا مونکي ڏيندا؟ مان بہ اُهي پائي سنياسي ٿيڻ ٿو چاهيان.“ چئي هوُ درويش جي پيرن تي ڪِري پيو ۽ روئِي روئِي ڳوڙهن سان هنجا پير ڌوئِي ڇڏيا. هنجي وشواس ۽ سچائِيءَ ۾ ڪوبہ شڪ ڪونہ هو.

درويش هن کي اُٿاريَ چيو، ”دوست! مان پنهنجا ڪپڙا ڏيڻ کان اَڳ توکان سوال ٿو پڇان. تون جواب ڏيڻ جِي ڪرپا ڪر.“

هوُ درويش طرف ڏسڻ لڳو.

”ڇا مرد جا ڪپڙا پائي ڪابہ عورت مرد ٿِي سگهي ٿِي؟ يا ڪو مرد، عورت جا ڪپڙا پائِي، عورت ٿِي سگهي ٿو؟“

ماڻهوءَ پنهنجا ڳوڙها اُگهي چيو، ”نہ، قبلا.“

تڏهن درويش ڪلندي چيو، ”هيءُ آهن منهنجا ڪپڙا. جي اهي تون تنهنجي بدن تي پائيندين تہ ڇا تون سنياسِي ٿِي پوندين؟....“

”سنياسِيءَ جا ڪپڙا پائي ڪوبہ سنياسِي ڪونہ ٿيو آهي.“

ماڻهو سمجهِي ويو تہ من، وچن ۽ ڪرم سان سٺا ڪم ڪرڻ سان ئِي منش سنياسِي جيوَن گذاري سگهي ٿو.

(ساڌوءَ جهڙا ويس پائڻ سان ڪوبہ ساڌو ڪونہ ٿو ٿئي.)

هن پهرئين غلام کي وريِ پاڻ وٽ گهرايو ۽ چيائينس، ”هينئر جو غلام ٻاهر ويو آهي، اُنهيءَ تنهنجيِ گهڻيِ برائيِ ڪئيِ. جي هن جي ڳالهين تي وشواس ڪريان تہ توکي هِن وقت ئيِ محل کان ٻاهر ڪڍيِ ڇڏيان.“

اِهو ٻڌيِ غلام کي ڇِڙ اچيِ ويئيِ. بادشاهہ کي چيائين، ”حضور! هن بدصورت غلام جيڪيِ ڪجهہ منهنجي باري ۾ چيو آهي، اُهو بلڪل ڪوڙ آهي. هنکي ڀلي بري جيِ تميز ئيِ ڪانہ آهي ۽ بنا سوچي چوندو هوندو.“

آخر ۾ هنجون ڳالهيون ٻڌيِ بادشاهہ غلام کي چيو، ”هنجو فقط رنگ روپ ئيِ بدصورت آهي پر تنهنجو تہ من ئيِ بدصورت آهي. اَڄ کان وٺيِ تون هنجو غلام ٿيِ رهندين.“

اِهو ٻڌيِ سندر غلام سمجهيِ ويو تہ بادشاهہ اسان ٻنهيِ جي جاچ ڪري رهيو هو، جنهن ۾ هوُ خود هارجيِ ويو آهي. هن غلاميِ سويڪار ڪئيِ ۽ بادشاهہ کان معافيِ گهريِ.

سندر ۽ موهيندڙ روپ هوندي بہ جيڪڏهن اِنسان ۾ اوگڻ آهن تہ هنکي عزت ڪانہ ملنديِ آهي. پر جيڪڏهن روپ سندر ڪونهي ۽ گڻ سٺا آهن تہ اُن اِنسان کي هميشهہ عزت ۽ سمان ملندو رهندو آهي.

(صورت کان سيرت سهڻيِ ۽ سٺيِ آهي.)

تي ويو آهي. توهان ئي ٻڌايو تہ جتي اَنڌڪار آهي، اُتي سُئي ڪيئن ملندي؟ ٻاهر ٿوري روشني آهي، اُتي ئي ڳولهي رهي آهيان.“

ماڻهن چيس، ”پر جتي گم ٿي نہ ٿي آهي، اُتي ڪيتري بہ ڳولها ڪجي، تہ بہ نہ ملندي. روشني ڇا ڪندي؟“

رابيا چيو، ”تہ هاڻي مان ڇا ڪريان؟ توهان ئي ٻڌايو.“

هڪ چيو، ”پاڙي مان لالٽين وٺي اَندر ڳولهہ.“

رابيا خوب کلڻ لڳي. چيائين، ”نہ سُئي ئي گم ٿي آهي ۽ نہ مان ڳولها ٿي ڪيان. مان تہ فقط توهان کي ياد ٿي ڏياريان تہ جي توهانجي اَندر روشني ڪانہ آهي تہ آس پاس ڪنهن کان روشني وٺو ۽ پنهنجي اَندر ڳولها ڪيو. ڇاڪاڻ تہ جنهن سُک کي توهان وڃايو آهي، اُن کي ٻاهر نہ ڳولهيو، پنهنجي اَندر ڳولهيو. اهو توهان کي اَندر ئي ملندو. جي اَندر اَنڌيرو اَٿوَ تہ مون وٽ اچو، مان توهان کي پرڪاش ڏيندس. مون کي توهان پاڳل ٿا چئو، مان توهان کي پاڳل ٿي سمجهان. اَري! اڻڄاڻ اِنسان! توهان ٻاهر ڇو کي ڳولهي رهيا آهيو، جيڪو توهانجي اَندر آهي ۽ اِن ڪارڻ کوج ڪري رهيا آهيو، جيڪو مون توهان کي ٻڌايو. جتي اَنڌيرو آهي، اُتي چراغ ٻاريندا، تڏهن توهان کي اَندر ڇپيل سنتوش روپي سُک ملندو. اچا تہ توهان مون وانگر ٻاهر سُک جي تلاش ٿا ڪيو.“

سيئي رابيا جي ڳالهہ کي سمجهي ويا. هوُ رابيا کي سلام ڪري پنهنجي پنهنجي رستي هليا ويا.

(سچ کي ٻاهر ڳولهڻ بدران من اَندر تلاش ڪرڻ گهرجي.)

8. سُئيءَ جي ڳولها

ٻڍي فقير رابيا هڪ ڏينهن شام جو پنهنجي دروازي وٽ ڪجهه ڳولهڻ لڳي. پاڙيسري ڪنا ٿي ويا. پڇيائونس، ”رابيا! ڇا ٿي ڳولهين؟“

هن چيو، ”سبڻ جي سُئي ٿي ڳولهيان، هتي ڪِري پيئي آهي.“

ماڻهن سوچيو، ”ٻڍي عورت آهي، اَکيون ڪمزور اَٿس. هوُ بہ سُئي ڳولهڻ لڳا. اُنهن مان هڪ سياڻي رابيا کان پڇيو، ”شام ٿي ويئي آهي ۽ چڱيءَ طرح ٻڌاءِ تہ سُئي کهڙيءَ جڳهہ تي ڪِري آهي تہ اُتي ڳولهجي. ننڍي شيءِ وڏي رستي تي ڪيئن ملي سگهندي؟“

رابيا ٻڌاين، ”سُئي تہ منهنجي گهر ۾ ڪِري آهي.“

پاڙيسرين چيس، ”پاڳل عورت! شڪ تہ اسان کي اَڳ ۾ ئي هو تہ تون پاڳل آهين.“

فقير پاڳل ٿيندا آهن، اِهو شڪ سدا ماڻهن کي ٿيندو آهي يا سنت پاڳل يا ماڻهو پاڳل؟ ٻنهي مان هڪ کي پاڳل ٿيڻ گهرجي ۽ ٻئي کي سمجهدار. ٻنهي جي ياترا اَلڳ آهي. جيڪو دؤلت پوئتان ديوانو آهي، اُهو سنت کي پاڳل سمجهندو ۽ سچ پچ، جيڪو ٻين جي ڀلائيءَ لاءِ ڪم ٿو ڪري، اُهو ڌن جي ديواني کي پاڳل سمجهندو.

رابيا سمجهندي هئي تہ پاڙيسري پاڳل آهن ۽ پاڙيسري رابيا کي پاڳل سمجهندا هئا. ”جي سُئي گهر اَندر ڪِريل هئي تہ ٻاهر ڇو ملندي؟ تون خود مورک آهين ۽ اسان کي بہ تون مورک ٿي ڀانئين.“ رابيا چيو، ”سُئي گهر اَندر ڪِري آهي. پر مان غريب عؤرت آهيان. مون وٽ ڏيئو ڪونهي. گهر اَندر اَنڌڪار

10. لائوتيج جو اِنصاف

لائوتيج بيحد ہڏيمان ۽ اِنصاف پسند اِنسان هو. هڪ ڏينهن راڄا هنکي گهرائي چيو، ”تون پنهنجي اِنصاف ڪري گهڻو مشهور آهين. اِن ڪري منهنجي مرضي آهي تہ تون هتي جج جي روپ ۾ ڪم ڪرين تہ سٺو.“ لائوتيج چيو، ”توهان هڪ ڏينهن لاءِ مونکي اِنصاف ڪرڻ جو اَڌڪار ڏيو. جي توهان منهنجي اِنصاف ڪرڻ جي طريقي کي سٺو سمجهيو تہ جيئن چوندا، اُهو منظور آهي.“ راڄا ’ها‘ ڪيس.

ٻئي ڏينهن لائوتيج جي سامهون هڪ چور کي سپاهي وٺي آيا. هن هڪ ڏنوان زميندار جو ڌن چورايو هو. سڀني کي خبر هئي تہ ڏنوان زميندار بيحد ظالم ۽ اَتياچاري آهي. لائوتيج چڱيءَ طرح معاملي کي ٻڌو ۽ پنهنجو فيصلو ٻڌايو.

”چور ۽ زميندار کي ڇهن ڇهن مهينن جي جيل جي سزا ڏني وڃي.“

راڄا ۽ ويٺل درباري فيصلو ٻڌي تعجب ۾ پئجي ويا. زميندار چيو، ”توهان هي ڇا چئي رهيا آهيو؟ هن چور منهنجي گهر ۾ چوري ڪئي آهي. سزا تہ چور کي ملڻ گهرجي. توهان مون کي ڇو سزا ٿا ڏيو؟ هيءُ ڪهڙو اِنصاف آهي؟“

لائوتيج، زميندار کي چيو، ”جيڪڏهن مان توکي سزا نٿو ڏيان تہ چور سان اِنصاف ڪونہ ٿيندو. اڄا توکي چور کان وڌيڪ سزا ملڻ گهرجي. تو ٻين جي مجبوريءَ جو فائدو وٺي ضرورت کان وڌيڪ دؤلت ميڙي آهي. تون غريبن جي زمين جائداد گروي ٿو رکين ۽ پئسن ملڻ کان پوءِ هنن کي واپس ڏيڻ جي مرضي ڪانہ ٿو رکين. تو اهڙن ماڻهن کي، هنن جي پنهنجي

9. جوتن جو رواج

چين جو هڪ راجا پنهنجي راجڪماريءَ کي گهڻو گهرندو هو. سدائين هُن کي ڏيءَ جي چنتا لڳي رهندي هئي. هوُ راجڪماريءَ کي هڪ پل لاءِ به اکين کان پري ڪونه ڪندو هو. هن جو محل سخت پهري ۾ هو ۽ هن کي ٻاهر وڃڻ ڪونه ڏيندو هو. اِن ڪري محلات کان ٻاهر جي ماحول کان هوءَ بلڪل بيخبر هئي.

هڪ ڏينهن راجا کي چيائين ته هوءَ ٻاهر شهر گهمڻ ٿي چاهي. راجا انڪار ڪيس ته هوءَ رُسي ويئي. راجا کي چنتا لڳي. سوچيائين، گُل جي مُکڙي سمان ڪومل راجڪماري سدا نرم گديلن تي هلڻ واري ڪيئن ڪَنڊن پريل پٿريلي زمين تي اُگهاڙي پير گهمندي. اُن وقت نه پڪيون سڙڪون هيون ۽ نه صاف رستا.

جڏهن راجڪماريءَ پنهنجو ضد نه ڇڏيو، تڏهن راجا وزير کي حڪم ڏنو ته شهر جي رستن تي چمڙي جي چادر وڇائي وڃي ته جيئن راجڪماريءَ جي پيرن کي ڪَنڊن ۽ پٿرن کان بچائي سگهجي.

وزير سياڻو هو. هن راجا کي چيو ته سڙڪ مٿان چمڙي جي چادر وڇائڻ بدران راجڪماريءَ جي پيرن ۾ چمڙو پاتو وڃي ته راجڪماريءَ جا پير به سلامت رهندا ۽ ڪم به سولو ٿي پوندو.

ڳالهه سؤلي هئي. اُن ۾ وزن هو. سڄي دنيا کي بدلجڻ بدران پاڻ کي بدلجڻ سولو آهي.

راجڪماريءَ چمڙي جا جوتا پاتا ۽ بنا ڪنهن رنڊڪ جي شهر ۾ گهمي آئي ۽ ڏاڍو خوش ٿي.

چون ٿا، تڏهن کان جوتن پائڻ جو رواج چالو ٿيو.

(ضرورت نئين کوج کي جنم ڏئي ٿي.)

11. من جي مايا

ڪنفيوشس چين جو مهان گياني سنت هو. هڪ ڏينهن هن وٽ هڪ جڳياسو آيو ۽ چيائينس، ”شريمان، مان من کي جيتي، اُن مٿان پنهنجو اَڌڪار ڪرڻ ٿو چاهيان. مون گهڻيئي ڪوششون ڪيون پر سڦل ڪونه ٿيو آهيان. توهان مهان گياني ساڌڪ آهيو، توهان مون کي ڪوئي رستو ٻڌايو.“

ڪنفيوشس هنجي ڳالهه ٻڌي مشڪيو ۽ چيائينس، ”دوست، اهڙي ننڍڙي ڳالهه لاءِ توهان ايتري تڪليف ڪئي آهي. خير، توهان ٻڌايو تہ توهان ٻڌندا ڪنهن سان آهيو؟“

جڳياسوءَ جواب ڏنو، ”مان ڪَنن سان ٻڌندو آهيان.“

”توهان ڏسندا ڪنهن سان آهيو؟“ سنت ٻيو سوال ڪيو.

”پنهنجي اَکين سان.“ جڳياسوءَ جواب ڏنو.

ڪنفيوشس چيس، ”مونکي وشواس ڪونہ ٿو ٿئي تہ توهان ڪَنن سان ٻڌو ٿا ۽ اَکين سان ڏسو ٿا. اِهي ٻئي ڪم تہ توهان من سان ٿا ڪريو. جنهن جو جيڪو ڪم آهي، اُهو اُنهن کي ڪرڻ ڏيو. هيءُ من شانت ٿي ويندو.“

”ڪيئن؟“ جڳياسوءَ سوال ڪيو.

”ڪَنن جو ڪم ٻڌڻ آهي پر سٺو ۽ خراب سمجهڻ من جو ڪم آهي. ڪَن رڳو ٻڌڻ جو ڪم ٿا ڪن، باقي سٺو ۽ خراب سوچڻ من ئي ٿو ڪري. لفظن اَنوسار- ان ڪري لفظن کي ٻڌو. اهڙيءَ طرح اَکيون فقط ڏسڻ جو ڪم ٿيون ڪن پر من سندر ۽ خراب ٿو ٻڌائي. ڪوبہ لفظ يا روپ سٺو يا خراب نٿو ٿئي. سٺو يا خراب تہ من آهي. اِن ڪري من جو ڪم من کي ڪرڻ ڏيو

دولت کان محروم ڪيو آهي. اِنسان بک تا مرن ۽ تون دولت ميڙڻ جي حوَس نٿو ڇڏي سگهين. تنهنجي لالچ ڪارڻ اهڙا چور پيدا ٿا ٿين. پنهنجي گهر جي چوريءَ لاءِ تون ئي جوابدار آهين. تون هن چور کان وڌيڪ گنهگار آهين. هن کي هنجي گناهه جي سزا تہ ملندي پر توکي بہ جيل وڃڻو پوندو.“

راجا ۽ درٻارين لائوتنج جي اِنصاف جي ساراهہ ڪئي ۽ راجا هنجي اِنصاف ڪرڻ جي طريقي کي ڏسي خوش ٿيو ۽ هنکي ديش جي جج جي جڳهہ تي مقرر ڪيو.

(اِنصاف پسند اِنسان کي سڀ چاهيندا آهن.)

12. بکاريءَ جو اِنعام

هڪ بکاريءَ کي بازار ۾ هڪ چمڙي جو ٻٽئون مليو. هن کولي ڏٺو تہ اُن ۾ هڪ سؤ سونيون اشرفيون هيون. اُن وقت ٿورو پريان هن هڪ سؤداگر کي واڪا ڪندي ٻڌو، ”منهنجو گم ٿيل ٻٽئون جيڪو ڳولهي ڏيندو، اُن کي اِنعام ڏيندس.“

ايماندار بکاري ٻٽئون سؤداگر کي موٽائي اِنعام گُهريو. ”انعام....؟“ سؤداگر آڪڙجي چيس. ”هن ۾ بہ سؤ سونيون اشرفيون هيون. تو هڪ سؤ اشرفيون چورايون آهن، تڏهن بہ اِنعام ٿو گُهرين؟ هليو وڃ، نہ تہ تہ سپاهين کي ٿو سڏ ڪيان.“

ايتري ايمانداريءَ ڏيکاريندي بہ ڪوڙو اِلزام هن کان سَٺو نہ ويو. چيائينس، ”مون چوري ڪانہ ڪئي آهي. مان عدالت هلڻ لاءِ تيار آهيان.“

عدالت ۾ قاضيءَ ٻنهي جا بيان ورتا ۽ چيائين، ”مونکي توهان ٻنهي مٿان وشواس آهي.“

هن سؤداگر کي چيو، ”تون چئين ٿو تہ تنهنجي ٻٽئون ۾ ٻہ سؤ اشرفيون هيون. پر بکاريءَ کي جيڪو ٻٽئون مليو آهي، اُن ۾ فقط هڪ سؤ ئي اشرفيون آهن. اِن جو مطلب تہ هيءُ ٻٽئون تنهنجو ڪونہ آهي. ڇاڪاڻ تہ ان جو ڪو ٻيو دعويدار ڪونہ آهي اِن ڪري اَڌ اشرفيون سرڪاري خزاني ۾ جمع ٿو ڪرايان ۽ اَڌ اَشرفيون بکاريءَ کي اِنعام طور ٿو ڏيان.“

بي ايمان سؤداگر هٿ مَلندي رهجي ويو. قاضيءَ جي اِنصاف ڪري بکاريءَ کي ايمانداريءَ جو اِنعام مليو.

(بي ايمانيءَ ۽ دوکو سدا دک جو ڪارڻ ٿيندو.)

ءِ حواسن کي حواسن جو. ٻنهي جي ڪمن کي ملائي ڪم ڪون ڪر. اِئين ڪرڻ سان تون من تي ضابطو رکي سگهندين.

جڳياسوُ سنت جي ڳالھ سمجهي چيو، ”هاڻي مان پنهنجي سوچ کي ٺيڪ ڪندس.“

سنت چيس، ”سوچ ٺيڪ هئڻ ڪري دنيا جو نظريو بدلجي ويندو آهي.“

(سچي سوچ هئڻ ڪري من اَندر دنيا لاءِ نظريو بدلجندو.)

14. سڀ کان وڏو ڪم

عراق ملڪ جو بادشاهه هارون اِنصاف پسند اِنسان هو. هڪ ڏينهن هنجي پٽ کي، هڪ وزير جي پٽ ڪنهن ڳالهه ڪري گهٽ وڌ ڳالهايو. شهزادي کي ڏاڍو ڏک ٿيو ۽ اچِي بادشاهه کي دانهن ڏنائين.

بادشاهه دربار ۾ اِهو مسئلو رکيو ۽ درٻارين کان پڇيو ته وزير زادي سان ڪهڙِي هلت هلجِي، جيئن اِنصاف ٿئي.

هڪ چيو ته وزيرزادي جي جِڀ ڪَپائي ڇڏجي. ٻئي چيو ته ديش نيڪالِي ڏجيس ته ورِي ڪنهن چيو ته هنجو سر ڌڙ کان ڌار ڪرائجي. هرهڪ جي اَلڳ اَلڳ راءِ هئِي پر سينِي وزيرزادي کي سزا ڏيڻ پئي چاهِي. آخر بادشاهه پنهنجي پٽ شهزادي کان پڇيو، ”تو سينِي جي راءِ ٻڌِي، هاڻي پنهنجِي راءِ ڏي. تون ڇا ٿو چاهين؟“

شهزادي حليمائِيءَ سان چيو، ”جيئن توهان کي سٺو سمجهه ۾ اچي.“

بادشاهه چيو، ”سڀ کان وڏو مشڪل ڪم آهي معاف ڪرڻ. اِهو ڪم ڪيول بهادر اِنسان ئِي ڪري سگهندو آهي.... ڇا تون ايترو بهادر آهين، جو هن کي معاف ڪري سگهين؟ ۽ جي نه، ته تون ٻه اهوئِي ڪر، جهڙو هن توسان ڪيو آهي.“

شهزادي چيو، ”مان ٻه توهان وانگر بهادر آهيان. مان وزير زادي کي خراب هلت هلڻ تي معاف ٿو ڪريان.“

(معاف ڪرڻ سڀ کان وڏو گڻ آهي. نفرت کي پيار سان هارائي سگهجي ٿو.)

13. پنج روٽيون

هڪ دفعي عيسيٰ مسيح پنهنجي شش سان گڏ ڌرم پرچار لاءِ ياترا ڪري رهيو هو. رستي ۾ ريگستان هو. ڪوبہ مڪان ڏسڻ ۾ ڪونہ پئي آيو. يوحنا جي ڪنڌئي سامهون هئي. عيسيٰ چيو، ”توهان وٽ جو ڪجهہ کائڻ جو هجي، گڏ ڪري ونڊي ورهائي کائو.“

شش وٽ پنج روٽيون ۽ سبزيءَ جا ٻہ ٽڪر هئا. سڀني پيٽ ڀري کاڌو ۽ سامهون آيل فقير کي بہ کارايو. سڀني کي سنتوش ٿيو.

اِهو ڏسي سوليمن نالي شش پڇيو، ”گُرديوَ! ڪهڙو راز آهي جو ٿورين روٽين هوندي بہ سڀني جو پيٽ ڀرجي ويو ۽ سڀنِي کي سنتوش ٿيو؟“

عيسيٰ چيس تہ ڌرماتما اُهو اِنسان آهي، جو فقط پنهنجي لاءِ نہ پر سڀني لاءِ ٿو سوچي. ”پنهنجِي شيءِ سڀنِي لاءِ ڪم اچي“ اهڙِي سوچ ڪري توهان جون پنج روٽيون ۽ ٿورِي سبزِي بہ ڪانہ کُٽي ۽ سڀنِي جو پيٽ ڀرجِي ويو. پر جو اِنسان فقط جوڙي جوڙي ڪنو ڪندو رهندو آهي، اُهو سدائين بکيو ئِي رهندو. جنهن ڏيڻ سکيو آهي، ان لاءِ سنتوش جا وسيلا پنهنجو پاڻ پيدا ٿيندا رهندا آهن.“

ٻُڌي شش پڪو اِرادو ڪيو تہ هڪ ئِي روٽِي هوندِي تہ بہ وَنڊي ورهائي کائيندا سين.

(وَنڊي ورهائي ڪم ڪرڻ سان سُک ملندو.)

پئي ڏنو ۽ نماز عطا ڪندي مان اَلله جي بندگيءَ ۾ هوس ۽ پنهنجي شرير جو مونکي ڪوبہ خيال ڪونہ هو. منهنجي سچي لگن بندگيءَ ۾ لڳل هئي.“

حڪيم سلام ڪندي چيو تہ ”سچي لگن سان ڪيل پرارٿنا سچي بندگي آهي.“

(من سان ڪيل پرارٿنا يا پاٺ پوڄا يا بندگي دنيا جا سڀ دک دور ٿي ڪري.)

15. سچي لڳن

هڪ درويش شهر ۾ تنبورو وڄائيندو موڄ ۾ گهمي رهيو هو. اوچتو پير ۾ هڪ ڪوڪو ٽنبجي ويس. سوُر ڪري دانهن نڪري ويس ۽ اُتي ئي رستي تي ويهي رهيو. پير مان رتَ وَهي رهيو هوس. سندس چوڌاري ڀيڙ ڪَٺي ٿي ويئي. هڪ چڱو حڪيم ڪي وني آيو. حڪيم جڏهن پير کي هٿ لاتو ته درويش کان وري دانهن نڪتي. حڪيم حليمائيءَ سان چيس، ”قبلا! مان اجا ڪوڪي کي هٿ به ڪونه لاتو آهي ته توهان ايترو سور ٿا محسوس ڪيو. پير مان ڪوڪو ڪڍندس، تڏهن ئي پَٽي ٻَڌي سگهندس. توهان دل کي مضبوط ڪيو ته مان ڪوڪو ڪڍي ڇڏيان.“ درويش چيس، ”ان وقت من مضبوط ڪرڻ مشڪل آهي.“

”ڪوڪو ڪڍڻ کان سواءِ ٻيو رستو ڪونهي.“ حڪيم ٻڌايو. اُن وقت پرسان بيٺل هڪ مُريد حڪيم کي عرض ڪيو، ”توهان چار بجي اچي ڪوڪو ڪڍجو.“

حڪيم کي تعجب لڳو. سوچيائين، ”جيڪو شخص هٿ لاهڻ نٿو ڏئي، اُهو نماز ڪيئن عطا ڪندو؟“

مريد اَڳتي ٻڌايس ته ”مرشد جڏهن خدا طاليٰ جي بندگيءَ ۾ هوندو، تڏهن ڪوڪو ڪڍي ڇڏجو.“

حڪيم اِئين ئي ڪيو. درويش اُف به ڪانه ڪئي. نماز عطا ڪرڻ کان پوءِ درويش بس ايترو ئي پڇيو، ”ڇا ڪوڪو نڪري ويو؟“

حڪيم ان ڳالهه جو راز ڄاڻڻ چاهيو. درويش ٻڌايس، ”مان ڦهرين پنهنجي شرير ۾ هوس، اِن ڪري شرير مون کي ايذاءُ

جڏهن بادشاهه چيو، ”مان دوزخي آهيان يا جَنتي؟“ تڏهن سنت سوال ڪيو، ”ڪو اهڙو موقعو توهان کي ياد آهي، جڏهن توهان اَلله جي ڀوَ کان گناهه ڪرڻ کان پاڻ کي روڪيو هجي؟“

”ها. اهڙا ڪيترائي موقعا آيا آهن.“ بادشاهه ٻڌايو.

سنت فيصلو ٻڌايو ته بادشاهه جَنتي (سرڳ ۾ وڃڻ لائق) آهي.

فيصلو ٻڌي سيئي درٻاري عجب ۾ پئجي ويا. هنن سنت کان پڇيو، ”پنهنجي فيصلي جي سچائيءَ جو ڪارڻ ٻڌايو.“

صوفي سنت چيو، ”جيڪو اِنسان گناهه جي رستي تي آهي پر اَلله جي ڀوَ کري گناهه نٿو ڪري، اُن شخص جو گهر جَنَت آهي.“

اهڙي فتويٰ ٻڌي سڀني ساراهه ڪئي ۽ اُن کي سويڪار ڪيو. بيگم به بادشاهه کان معافي ورتي.

(ايشوَر کان ڊڄي ڪوبه برو ڪم ڪونه ڪري سگهبو.)

16. سرڳ لاءِ دعويدار

هڪ دفعي هڪ بادشاهہ ۽ سندس بيگم جي وچ ۾ ڪنهن ڳالهہ تي بحث شروع ٿيو. بحث ايترو وڌي ويو، جو ڪروڌ ۾ اچي بيگم بادشاهہ کي چيو، ”تون نرڳ ۾ ويندين.“

بادشاهہ کي اِها ڳالهہ چڀي ويئي. هن بہ غصي ۾ چيس، ”جيڪڏهن مان نرڳ واسي ٿيندس تہ اَڄ ئي مان توکي طلاق ٿو ڏيان.“

ٿوري وقت ۾ بادشاهہ جو غصو شانت ٿيو.

هاڻي هوُ سوچي پڇتائڻ لڳو تہ ڇاڪاڻ مان نرڳ واسي آهيان، تڏهن ئي تہ بيگم کي طلاق ٿو ڏيان ۽ طلاق نہ ڏيان تہ مان نرڳ واسي نہ آهيان.

ٻئي ڏينهن بادشاهہ دربار گهرائي. اِن ڳالهہ جو فيصلو ڪرڻ لاءِ چيو تہ هوُ دوزخي آهي يا جَنَتي (سرڳ ۾ وڃڻ لائق). بادشاهہ جا اِهي الفاظ ٻڌي درٻاري تپرس ۾ پئجي ويا.

بادشاهہ دربار ۾ وينل صوفي سنت اِمام شفي کي عرض ڪيو. هن بادشاهہ کان پڇيو، ”توهان اِهو ٻڌايو تہ توهان کي منهنجي ضرورت آهي يا مونکي توهانجي؟“

”بيشڪ مونکي توهانجي ضرورت آهي.“ بادشاهہ چيو.

سنت چيو، ”هڪدم توهان تخت تان هيٺ لهي اچو.“ بادشاهہ حڪم مڃي تخت تان هيٺ لهي آيو ۽ عزت سان سنت کي تخت تي وهاريو.

”هاڻي پنهنجي اُلجهن ٻڌايو.“ سنت حڪم ڏنو.

18. وڏي عمر لاءِ منتر

قديم زماني ۾ آڪياب نالي شهر ۾ جننا سڪي ستابي هئي. پينگڄ نالي راجا راڄ ڪندو هو. پنهنجي ديا ۽ بهادريءَ ڪري چئني طرف مشهور هو. وقت اَنوسار راجا ٻڍو ٿي ويو. هنکي پنهنجي راڄ ۽ پرجا جي چنتا لڳي ويئي. هڪ ڏينهن پنهنجي وزير کي گهرائي چيائين، ”هاڻي آڪباب راڄ ڪيئن هلندو؟“

”ٻه ٻه راجڪمار آهن، چنتا ڇا لاءِ؟“ وزير چيو.

”توکي خبر آهي، ٻئي راجڪمار لاپرواهه ۽ آلسي آهن.“

”توهان فڪر نہ ڪريو. وقت اَنوسار هوُ سنئين رستي تي اچي ويندا.“

منتريءَ جي چوڻ تي بہ راجا جي چنتا ڪونہ ويئي. اجا بہ ڏينهن رات چنتا وڌندي ويس ۽ اُن ۾ هوُ مري ويو. هن جي مرڻ کان پوءِ وڏي راجڪمار سانگوُ کي راجا بڻايو ويو. راجا سانگوُ ڏينهن رات عيش عشرت ۾ رهيو ۽ اُن جو ناجائز فائدو چالاڪ درٻاري وٺندا رهيا. ڍيري ڍيري خزانو ختم ٿيندو ويو. راجمحل ويران ٿي ويو. سينا ٽڪڙا ٽڪڙا ٿيندي ويئي. پهرين وارو شان شوڪت ڪونہ رهيو. ٻڍو وزير بہ گذاري ويو. چالاڪ درٻاري اجا وڌيڪ مست ٿي ويا. نوڪرن کي بہ لالچ ٿي پيئي. هڪ ڏينهن راجا سانگوءَ جي ڀوڄن ۾ زهر ملائي کارايو ويو. راجا جي طبعيت خراب ٿي پيئي. راڄ وئديہ آيو. تپاسي ڏنائين تہ زهر جو اَثر هو. جڙيون ٻوٽيون راجا کي کارايون ويون. ڪمري کان ٻاهر اچي وئديہ رسوين کان پڇا ڳاڇا ڪئي. هوُ سياڻا هئا. هنن هيرا موتي وئديہ کي ڏنا. هوُ بہ چپ ٿي ويو. پورو علاج ڪونہ ڪيائين. راجا سانگوُ ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ گذاري ويو. راڄ محل ۾ ڪهرام مچي ويو. سانگوءَ جو پٽ اُن وقت فقط ڏهن سالن جو هو. هوُ زور سان روئي رهيو هو. مهاراڻي تي ڏينهن ساندهہ

17. ديپڪ جي روشني

ميامار جو هڪ راجا وڏو گياني پرش هو. هڪ دفعي هن وٽ گهمندي گهمندي هڪ ڀڪشڪ آيو ۽ راجا کي چيو، ”مهاراج! مان ورهين کان جپ تپ ٿو ڪريان پر اَڄ تائين مونکي گيان ڪونہ مليو آهي. پر راڄ ڀوڳ ڪندي بہ توهان کي گيان مليِ ويو آهي. اِن جو ڪارڻ ڪهڙو آهي؟“

راجا چيس، ”وقت اچڻ تي مان ان جو ڪارڻ ٻڌائيندوسانءِ. هاڻي تون هيءُ ٻرندڙ ديپڪ کڻي محل اَندر وڃ ۽ پنهنجي پسند جون شيون کڻي اچ پر ڌيان سان، جيئن ديپڪ وسامي نہ وڃي، نہ تہ توکي سزا ملندي.“

ڀڪشوُ راجا جي محل مان گهمي واپس آيو. راجا پڇيس، ”ڪهڙي شيءِ پسند آيئہ؟“

”راجن، مان قسمت وارو آهيان جو توهان مون لاءِ محل جا سڀ دروازا کولي ڇڏيا آهن. پر قسمين قسمين طعام، سندر ناريون، ناچ گانا وغيره منهنجي من ۾ ڪجهہ بہ محسوس ڪونہ ڪرايو. ڇاڪاڻ تہ لڳاتار مان ٻرندڙ ديپڪ کي پيو ڏسان تہ متان وسامي نہ وڃي.“

ڀڪشوءَ جي ڳالھ ٻڌي راجا چيس، ”بس اِهوئي سبب آهي جو مان راجا هوندي بہ راڄ جي ڳالهين کان آجو آهيان. منهنجو سڄو ڌيان پرجا جي سُک ۽ پرماتما جي پرارٿنا ۾ لڳل ٿو رهي.“

(ايشوَر ڀڳتي ڪندي ٻين جي ڀلائيءَ لاءِ ڪم ڪندڙ کي دنيا جي وِلاسنا جو ڪوبہ اَثر بدڪار ڪونہ بڻائي سگهندو.)

آشرم ۾ آيو. نمسڪار ڪري چيائين، ”مهرشيِ! توهان مهان آهيو. درٻارين کي هارائڻ لاءِ ڪو اُپاءُ ٻڌايو.“

”اُپاءُ تہ آهي راجن، بس ٻڌائڻ ۾ ٿوري هچڪ ٿي ٿئي. متان توهان ناراض ٿِي پئو.“ رشيِءَ پنهنجي شنڪا ٻڌائي.

”توهان ٻڌايو تہ مان واعدو ٿو ڪريان تہ آڪياب راڄ کي بچائڻ لاءِ توهان جي هرهڪ اُپاءَ کي مڃيندس.“ راجا چيو ”تہ ٻڌو! توهان کي سٺ ورهين جي عمر ۾ راڄگديِ ڇڏڻي پونديِ. توهان جو وارث راڄگديءَ تي ويهندو. توهان جي مرضيِ نہ هوندي بہ پنهنجو راڄ راڄڪمار کي ڏيئي ڇڏجو.“

”پر مهاتما مان سٺ ورهيہ جيئرو رهندس؟“ هاڻي تہ جانِ خطري ۾ آهي.“

”توهان چنتا نہ ڪيو. راڄ ۾ پڙهو گهمايو تہ راجا جي مرڻ تي راجا جا خاص درٻاري، وزير، رسوئيا، راڄ وئديہ ۽ سيناپتي راجا سان گڏ چِتا ۾ جلايا ويندا.“

”ليڪن مهاراج!“

”راجا! چنتا نہ ڪريو.“ رشيِ اڳتي چوندو هليو، ”اِن پڙهي ڪري هرهڪ درٻاري توهان جي صحت جي بچاءَ ۾ لڳو رهندو. چاڪاڻ تہ توهان جو جيئڻ مرڻ، اُنهن جو جيئڻ مرڻ آهي.“

رشيِءَ جي صلاح موجب راجا آڪياب ۾ اهڙو ئي پڙهو گهمايو. درٻارين ۾ وائڙيلا مچي ويئي. هر ڪوئي راجا جي شيوا ۾ لڳي ويو. راجا ڪمبوُ سٺ ورهين جي عمر ۾ راڄگديِ ڇڏي ۽ پنهنجي پٽ کي راجا ناهيو ۽ اِها پرمپرا هلندي رهي. ڇون ٿا تہ اَڄ تائين هن رشيءَ جي پوڄا آڪياب ۾ ٿيندي آهي.

(سمجهداريِ ۽ آتم وشواس سان اِنسان پنهنجي پنهنجي منزل تي ٿو پهچي.)

بيهوش رهي. تڏهن سانگوءَ جي ننڍي ڀاءُ ڪانجيءَ کي راڄگديءَ
تي وهاريو ويو.

شهر کان پري جهنگل ۾ هڪ رشي رهندو هو. هن کي جڏهن خبر پيئي ته هنکي ڏاڍو ڏک ٿيو ۽ هوُ راڄ ۾ آيو. هن اڪيلي ۾ ڪانجيءَ کي سمجهايو ته هوُ درٻارين کان ساوڌان رهي. رشيءَ جي چوڻ موجب هوُ راڄ هلائڻ لڳو. درٻاري ٻه سمجهي ويا. هوُ ٻه سٺي رستي تي هلڻ لڳا. راڄ ۾ اڳ واري رونق اچڻ لڳي. ڪيترا درٻاري ۽ نوڪر بدليا ويا. جوان راجا سان گڏ نوڪر ٻه جوان هئا. راڄ چڱيءَ طرح هلندو ڏسي، راجا ڪانجي ٻه لاپرواهه ٿيندو ويو. چالاڪ درٻاري اهڙي موقعي جي تلاش ۾ هئا. هڪ ڏينهن وزير راجا کي تمام پري شڪار ڪرڻ وٺي ويو. پهاڙين پوئتان گهاٽو جهنگل هو. راجا شڪار پوئتان ڀڄندي ڀڄندي تمام پري اَڪيلو نڪري ويو. راجا کي ڏسي جهنگلي ماڻهوُ گهيري ويس. قبيلي جي سردار زهر ٻڌل تيرن سان راجا کي گهايل ڪري ڇڏيو. وزير ۽ سپاهين راڄ محل ۾ اچي ڪوڙي ڪهاڻي ٻڌائي. رشيءَ کي خبر پيئي ته ڏاڍو ڏک ٿيس. سوچيائين، پهرين پينگيج جو وڏو راڄڪمار ختم ٿي ويو ۽ هاڻي ننڍو ٻه ماريو ويو. اِن ۾ ڪا نه ڪا سازش ضرور آهي. ڪير ٿو اهڙي سازش عمل ۾ آڻي؟

رشي درٻار ۾ آيو. راڄڪمار ڪمبوُ کي راڄگديءَ تي وهاريو ويو. رشيءَ پينگيج، سانگو ۽ ڪانجي جي وڏوائڻ سان ڳالهايو. ڪوبه ثبوت ڪونه مليو. هوُ سمجهي ويو ته ڪمبوءَ ڪانپوءِ سڄو ونش ختم ٿي ويندو. رشي اڪثر درٻار ۾ اچڻ وڃڻ لڳو ۽ راجا ڪمبوءَ کي راڄ هلائڻ جي سکيا ڏيڻ لڳو. اڳ وانگر منصوبا ڪندڙ خاموش ٿي ويا. ڏينهن رات راجا ڪمبوُ اهڙن درٻارين کان بچڻ لاءِ سوچيندو هو پر ڪوبه اُپاءُ سمجهه ۾ ڪونه آيس. آخر راڄ ۾ درٻاري دوکو ڏين ته ڇا ڪجي؟ نراش ٿي راجا ڪمبوُ رشيءَ جي

20. ٻٻل ڳاڏيءَ جو ڪُتو

هڪ لوهار ٻيل ڳاڏيءَ تي ڳوٺن ۽ شهرن ۾ وڃي ننڍيل لوهه جون شيون وڪڻندو هو. ٻلو نالي ٻيل (ڏڳو) ڳاڏي هاڪيندو هو. لوهار وٽ ڪلوُ نالي ڪُتو به پاليل هو. ڳوٺ يا شهر ۾ وڃي ڪنهن سنئين جڳهه تي ٽاٽو نڪاٽو ڪندو هو. سندس ڪٽنب به گڏ هوندو هوس. سڀئي ملي ڪچو مڪان ناهي ويهندا هئا ۽ اُتي ئي لوهه جون شيون ناهيندا به هئا.

ڪِلو ڪوڙي ٻلوُ ٻيل کي ٻڌي ڇڏيندا هئا ۽ اُتي ئي هنجي ڪاڏي پاڻيءَ جو بندوبست به ڪندا هئا. پرسان ئي ويهي ڪَلوُ ڪُتو ڏڳي سان گپ شپ هڻندو هو. ٻنهي جي پڪي دوستي هئي.

هڪ ڏينهن هڪ شيطان گدڙ، ڪَلوُ ڪُتي سان گڏيو. هنڪي ٻين کي وڙهائڻ ۾ مزو ايندو هو. هن ڪُتي کي به ڪَن ۾ ڪجهه چيو. اُن ڏينهن ئي ڪُتي جو ڏڳي سان وهنوار بدلجي ويو. هوُ سوچڻ لڳو تہ لوهار جي ڳاڏي جو سڄو بار هنجي پنيءَ تي هوندو آهي ۽ سڄي ڳاڏي هنجي آسري هلندي آهي ڇو جو هوُ ڳاڏيءَ هيٺان هلندو آهي، جڏهن ڏڳو ڳاڏي هاڪيندو آهي. اوٻڙ کاٻڙ ۽ خراب رستي کي ڏسي ڪُتو ڏڳي کي چوندو هو ”ٻلوُ، ڌيان سان، سنڀالي هل. پرواهه نہ ڪر. مان آهيان نہ.“

ڏڳو من ئي من ۾ کلندو هو. هوُ رنڀائي چوندو هوس، ”ڌس ڪلوُ، سڄو ٻوجهه منهنجي مٿان نہ ڇڏجان. پنهنجي پنيءَ تي بہ ڪجهه ڪڻندو هلج.“

هڪ دفعي لنبي ياترا ڪري لوهار هڪ شهر ۾ آيو. لوهار جهوپڙي ناهي ۽ هنجي زال ڀوجن تيار ڪيو. ڏڳي کي چارو ۽ ڪتي کي روٽيون ڏنيون ويون. سڀني پنهنجو پيٽ ڀريو. ڏڳو

19. عوَرت جي سکيا

مصر جو سنت جو-اُل-نون هڪ دفعي نماز اَدا ڪرڻ کان اَڳ وَزو ڪرڻ (هٿ مُنهن ڌوئڻ) لاءِ نهر جي پرسان آيو. سامهون هڪ خوبصورت عوَرت اچي بيٺي. هو وزو ڪندي ڪندي هن طرف ڏسڻ لڳو. عورت به هن طرف ڏٺو. نون کي لڳو ته عورت ڪجھ چوڻ ٿي چاهي. اِن ڪري هن اُن کان پڇيو، ”تون ڪجھ چوڻ ٿي چاهين؟“

”ها، جڏهن مان هيڏانهن اچي رهي هيس، تڏهن مون پريان توهان کي پاڳل سمجھيو ڇو جو توهان منهنجي طرف ڏسي رهيا هئا. جڏهن پرسان آيس، تڏهن لڳو توهان ڪي عالم ودوان آهيو. پر بلڪل ويجهو آيس ته لڳو ته توهان ڀڳوان جا ڀڳت آهيو. پر هاڻي ڳالهائيندي لڳو ته توهان ٽنهي مان ڪجھ ڪونه آهيو.

نون کي گهري چوٽ لڳي. پڇيائينس، ”تون ڪيئن ٿي چئين؟“

”سولي سڌي ڳالھ آهي.“ عورت ٻڌايو، ”پاڳل هجو ها ته وزو ڪونه ڪريو ها. ودوان هجو ها ته پرائي عورت طرف اَک کڻي ڪونه ڏسو ها، ڀڳوان جا ڀڳت هجو ها ته اَلله جي ڌيان ۾ مگن هجو ها، مون سان ڳالهايو ڪونه ها.“

عوَرت جي ڳالھ ٻڌي مشهور سنت جو-اُل-نون جو ڪنڌ شرم وچان جهڪي ويو. هنکي لڳو ته عبادت ڪرڻ وقت هيڏي هوڏي من کي ڀٽڪائڻ ڪونه گهرجي.

(سچي من سان ڪيل ڀڳتي سچي ڀڳتي آهي.)

ٿون ئي ڪاهيندو آهين. مان پنهنجي غلطي مڃان ٿو. مونکي معاف ڪر ۽ گاڏي سنڀال.''

لوهار به گهبرائجي ويو هو. هو پريوار سميت گاڏيءَ کان هيٺ لهي آيو. هن پيار سان ڏڳي کي ٿڌڙا گهمايا. ڏڳو واپس اُٿي بيٺو. ڪالوءَ جي شرير ۾ ساهه پيو. هن وري معافي گهرندي ڏڳي کي چيو، ''دوست! منهنجو ڀرم ٽٽي ويو. منهنجو گهمنڊ ڀڄي پيو. مان گاڏي ڪونه ٿو ڪاهيان. مان ته فقط گاڏيءَ جو ڪُتو آهيان. منهنجو دماغ شيطان گڏڙ خراب ڪري ڇڏيو هو.''

(غلط صلاح تي ڪڏهن به عمل نه ڪجي.)

نندڙارڪو ٿيو. پر ڪُتي هن سان ڳالهيون ۽ گپ شپ ڪرڻ پئي چاهي. هوءُ ڍڳي وٽ آيو. ڍڳي چيس، ”مان ٿڪل آهيان. ننڊ ٿي اچي. سڀاڻي ڳالهيون ڪبيون.“ ”گهڻو بوجهه ته مون ڪنيو آهي.“ ڪتي چيس، ”۽ ٿڪ توکي ٿيو آهي، دوست سان به نٿو ڳالهائين.“

اِهو ٻڌي ڍڳي کي عجب لڳو. هن کي لڳو ته ڪتي کي غلط فهمي آهي ته گاڏيءَ جو بوجهه هوءُ ٿو ڪڍي هلي. هن ڪتي کي حقيقت کان واقف ڪرائڻ جو سوچيو.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ لوهار پنهنجي پريوار سميت نئين شهر طرف روانو ٿيو. هميشهه وانگر ڪُتو گاڏيءَ هيٺان هلي پيو. ڪجهه فاصلي تي سامهون پٿريلو رستو هو، هيٺ مٽي بلڪل خراب. ڪتو هيٺان ئي ڍڳي جي همت وڌائيندي چئي رهيو هو، ”چنتا نه ڪر. مون گاڏيءَ کي پٺيءَ تي رکيو آهي.“ ڍڳي کي موقعو ملي ويو. هن پنهنجي گوڏن کي ٿورو موڙيو، ڄڻ هن ويهي ٿورو ٿڪ پڃڻ پئي گُهريو. هن ڪُتي کي چيو، ڪالوُ! مان گهڻو ٿڪجي پيو آهيان، به ٽي منٽ ساهه پٽيان، تيستائين تون گاڏيءَ کي سنڀالي رکجانءِ.“

هاڻي گاڏي ڪُتي جي پٺيءَ کي لڳڻ لڳي. سڄو بار هن مٿان اچي پيو. ڳوري بوجهه ڪري هوءُ ڪراهڻ لڳو. هن جي منهن مان چيخ نڪري ويئي. هن روئڻهارڪي آواز ۾ چيو، ”بلوُ، دادا! هي ڇاتو ڪرين؟ مان ته مري ويندس.“ بلوءَ چيس، ”روز ئي گاڏي تنهنجي پٺيءَ مٿان هوندي آهي، هاڻي ڇا ٿي پيو؟ ٿورو وقت گاڏيءَ کي سنڀال ۽ گاڏي ڪاهه.“

ڪالوءَ جو ڪچومر نڪري رهيو هو. هن وينتي ڪندي چيو، ”منهنجو ساهه ٿو نڪري. توبهه ڪيم. دادا! سچ پچ سڄي گاڏي

جواب ۾ چيو، ”مونکي معاف ڪجِ. هن دفعي مان تنهنجو ساٿ ڪونہ ڏيندس. مان فقط تنهنجو ساٿ تنهنجي موٽ تائين ئي ڏينديس.“ اِهو ٻڌي واپاريِ پوريءَ طرح ٽٽي پيو.

تڏهن هڪ آواز آيو، ”مان توسان گڏ هلنديس.“ واپاريءَ ڪنڌ مٿي ڪري ڏٺو تہ سامهون پهرين زال بيٺي هئي. هوءَ بلڪل نربل ٿي ويئي هئي. اِهو ڏسي واپاريءَ کي گهڻو ڏک ٿيو. هن چيو، ”مون کي تنهنجو ڌيان سڀ کان وڌيڪ رکڻ کپندو هو.“

در اَصل اسان جي زندگيءَ ۾ چار زالون آهن. چوٿين زال اسان جو شرير آهي. ڀل اسان هن کي گهڻو ئي صاف سُٺرو سندر رکون پر مرڻ تي هوُ هڪدم ساٿ ڇڏي ويندو.

ٽين زال اسانجي دؤلت آهي، جو مرڻ کان پوءِ هوءَ ٻئي جي ٿي ويندي.

ٻين زال اسان جو پريوار ۽ دوست آهن. جيئري ڀل هوُ اسان جي پرسان هجن پر مرڻ کانپوءِ هوُ مساڻ تائين ئي گڏ هوندا آهن.

پهرين زال آهي اسانجي آتما. هن کي نقلي ۽ ڪوُڙي شان ۽ دولت خاطر نظراَنداز ڪندا آهيون، جڏهن ڪِ هوءَ هميشه اسان جو ساٿ ڏيندي آهي. ڪٿي بہ چونہ وڃون، هوءَ اسان سان گڏ هوندي آهي.

سنو اِهو آهي تہ وقت هوندي اسان هن جو قدر ڪريون، نہ تہ مرڻ وقت اسان کي ڏک ٿيندو.

(اِنسان جي آتما گندي ڪم ڪرڻ کان اَڳ اِنسان کي آگاهہ ٿي ڪري.)

21. چار زالون

هڪ واپاريءَ کي چار زالون هيون. هوُ پنهنجي چوٿين زال کي گهڻو پيار ڪندو هو. هن لاءِ قيمتي زيور آڻيندو هو. هن جا ناز نخرا سَهندو هو ۽ هنجي هرهڪ ڳالهه مڃيندو هو. ٽيون نمبر زال کي به گهڻو ئي ڀُهرندو هو. پر هن کي ڀؤ هوندو هو ته ڪٿي هوءَ هن کي ڇڏي هلي نه وڃي. ٻيون نمبر زال سان به هن کي لڳاءُ هو. هوءَ گهڻي سمجهدار هئي ۽ واپاريءَ جو وشواس به هوس. هنکي ڪابه اُلجهن سامهون هوندي هئي ته هوُ هن جي طرف ڏسندو هو. هوءَ اُن جو حل به ٻڌائي مصيبت کان بچائيندي هئس. پر واپاري پنهنجي پهرين پتنيءَ کي بلڪل نه چاهيندو هو. جڏهن ته هوءَ پنهنجي مڙس لاءِ پوريءَ طرح پاڻ کي اَرپڻ ڪيو هو. ڪٺن وقت ۾ مڙس جو پورو ساٿ ڏنو. هڪ ڏينهن واپاري بيمار ٿي پيو. هن کي لڳو ته هوُ هاڻي گهڻا ڏينهن ڪونه رهندو. هن پنهنجي عيش ۽ آرام لاءِ سوچيو ته هن کي چار زالون آهن پر هوُ مرندو ته اَڪيلو ئي.

هن چوٿين زال کي گهرائي پڇيو، ”مان توکي سڀ کان وڌيڪ پيار تو ڪريان، تنهنجو خيال تو رکان. هاڻي مان مرڻ وارو آهيان. تون به مون سان گڏ هلندينءَ؟“ هن بلڪل صاف اِنڪار ڪيو ۽ چپ چاپ اُٿان هلي ويئي. واپاريءَ ٽيون نمبر زال کان پڇيو، ”توکي مان گهڻو پيار ڪيو آهي. تون مون سان هلندينءَ؟“ هن چيو، ”بلڪل نه. هني مان گهڻي خوش آهيان. تنهنجي مرڻ کان پوءِ مان ٻي شادي ڪنديس.“ اِهو ٻڌي واپاري ڏڪو ٿي ويو. هنجي دل لهي ويئي. هن ٻيون نمبر زال کان به اهڙو ئي سوال ڪيو. ”مان ضرورت وقت هميشه توکي ياد ڪيو ۽ تو به ساٿ نڀايو. هاڻي وري تنهنجي مدد جي درڪار آهي. جڏهن مري مِٽي وڃان ته تون به مون سان گڏ هلندينءَ؟“ هن

23. دوست جي دشمني

هڪ ڪوئو ۽ هڪ ڏيڏر گهرا دوست هئا. روز ڏيڏر تلاءَ کان ٻاهر اچي، پرسان وڻ جي پير ۾ ڪوئي سان ملڻ ايندو هو. سڄو ڏينهن ٻئي گڏ رهندا هئا ۽ شام جو ڏيڏر پنهنجي تلاءَ ۾ هليو ويندو هو. ڪوئو پنهنجي دوستيءَ ۾ ايترو مگن هو، جو ڪڏهن ڪونہ سوچيائين تہ دوست دشمن ٿي پوندو. ڪارڻ تمام معمولي هو. ڏيڏر سوچيندو هو تہ هوُ تہ ڪوئي سان ملڻ هن جي ٻر ۾ وڃي ٿو پر ڪوئو هن کي ملڻ تلاءَ ۾ ڪونہ ٿو اچي. اِها ڳالهہ ڏيڏر جي من ۾ ويهجي ويئي. اِن لاءِ هن ڪوئي کان بدلي وٺڻ جو سوچيو.

هڪ ڏينهن ڏيڏر ڪوئي جي ٻر کان ٻاهر ايندي هڪ رَسيءَ جو هڪ سِرو پنهنجي پير سان ۽ ٻيو سِرو ڪوئي جي پڇ سان ٻڌو ۽ ٽپڻ لڳو. ويچارو ڪوئو هن سان گڏ ڇڪجندو پئي آيو ۽ پڇي بہ پيو تہ ڳالهہ ڇا آهي؟ ڏيڏر ڪو جواب ڪونہ ڏنس ۽ تلاءَ ۾ ٽپو ڏنو. ڪوئي پاڻ کي آزاد ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي پر سڦلو ڪونہ ٿيو ۽ تلاءَ ۾ ٻڏي ويو. ٿوريءَ دير کان پوءِ مُئل ڪوئو پاڻيءَ مٿان تَرڻ لڳو. اُن وقت مٿي آڪاش ۾ هڪ باز تلاءَ مٿان تَرندو ڪوئو ڏٺو تہ جُهٽ ڏيئي ڪوئي کي پنهنجي چهنب ۾ کڻي آڪاش ۾ اُڏاميو.

ڇاڪاڻ تہ رسيءَ جو هڪ سِرو ڏيڏر جي پير ۾ بہ ٻڌل هو، تنهن ڪري جهٽڪي سان هوُ بہ تلاءَ کان ٻاهر اچي ويو. هن پاڻ کي آزاد ڪرائڻ جي گهڻي ڪوشش ڪئي پر باز هنجي ڪوشش هميشهہ لاءِ بند ڪري ڇڏي.

22. سچ جي پهرين ڪِرڻ

قديم زماني ۾ رواج هو تہ سٺ ورهين جي شخص کي شهر کان ٻاهر جهنگل ۾ موڪليو ويندو هو تہ جيئن راڄ ۾ فقط جوان ۽ صحتمند اِنسان رهن.

هڪ آدمي ڪجهہ ڏينهن کانپوءِ سٺ ورهين جو ٿيڻ وارو هو. هنجو پٽ پنهنجي پيءُ کي گهڻو پيار ڪندو هو. هوُ ٻين ٻڍن وانگر پنهنجي پيءُ کي جهنگل ۾ موڪلڻ نہ پيو چاهي، اِن ڪري هن پنهنجي پيءُ کي گهر اَندر تهخاني ۾ لڪائي رکيو ۽ پريم سان سندس شيوا ٽهل ڪندو هو.

هڪ ڏينهن اُنهيءَ ڇوڪري پنهنجي پاڙيسريءَ سان شرط لڳائي تہ سياڻي ڪير سورج جي ڪِرڻ سڀ کان پهرين ڏسندو؟ هن شرط جي باري ۾ پيءُ کي بہ ٻڌايو. پيءُ هن کي چيو تہ جڏهن ٻيا ماڻهو اوڀر طرف منهن ڪري سڄ طرف نهارين، تڏهن تون اولهہ طرف تمام پريان پهاڙين جي چوٽين مٿان نهاريندين تہ تون شرط کٽي ويندين.

ڇوڪري پيءُ جي چوڻ موجب ٻئي ڏينهن صبوح جو اولهہ طرف پهاڙين جي چوٽين کي ڏٺو ۽ سڀ کان اَول سورج جي ڪِرڻ ڏسي شرط کٽي.

ٻين سيني هن کان پڇيو تہ اهڙي صلاح هن کي ڪنهن ڏني؟ ڇوڪري سچي حقيقت ٻڌائي تہ هن پنهنجي پيءُ کي تهخاني ۾ وهاري سُک ۽ سَهنج سان رکيو آهي ۽ هن ئي هن کي اها سٺي صلاح ڏني آهي. اِهو ٻڌي سڀ سمجهي ويا تہ بزرگ گهڻا آزمودگار هوندا آهن. هنن جي عزت ڪرڻ ۽ شيوا ڪرڻ گهرجي ۽ جهنگل ۾ نہ موڪلڻ گهرجي.

اُن ڏينهن کان پوءِ راڄ ۾ وڏن ۽ بزرگن کي جهنگل ۾ موڪلڻ بند ڪيو ويو ۽ گهر ۾ رهائي عزت سان سندن شيوا ٽهل ڪئي ويندي هئي.

(بزرگن جا آزمودا اَهميت ڀريا ٿا ٿين.)

24. غلام مان گروُ

هڪ ديش جي بادشاهہ هڪ غلام خريد ڪيو.

بادشاهہ غلام کان پڇيو، ”تنهنجو نالو ڇا آهي؟“

”جنهن نالي سان توهان ڪوٺيندا، اُهو منهنجو نالو ٿيندو.“

”تون ڇا کائڻ پسند ڪندو آهين؟“

”جيڪو ڪجهہ توهان کائڻ لاءِ ڏيندا، اُهو مان کائيندس.“

”تون ڪهڙا ڪپڙا پائڻ پسند ڪندين؟“

”جيڪي ڪپڙا توهان پائڻ لاءِ ڏيندا، اُهي مان پائيندس.“

”تون ڪهڙو ڪم ڪرڻ پسند ڪندين؟“

”جيڪو ڪم توهان ڪرڻ لاءِ ڏيندا، اُهو مان ڪندس.“

”تنهنجي ڪهڙي ڪامنا آهي؟“

”قبلا! غلام جي ڪابہ ڪامنا ڪانہ ٿي ٿئي. هن جي اُهائي مرضي آهي، جيڪا مالڪ جي مرضي آهي.“

بادشاهہ غلام جا جواب ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو. هن چيو، ”تون سچو اُستاد (گرو) آهين.“

هن غلام کي غلاميءَ کان آزاد ڪري پنهنجو گرو قبول ڪيو.

ايشوَر اسان جو مالڪ آهي. هن جي رضا اسان جي رضا آهي.

(ايشور جي ڀاڻي تي راضي رهجي.)

سچ پچ ڪنھن ٻئي لاءِ ڪڏ نہ کوٽڻ کپي، ڪڏھن ھوُ بہ اُن ۾ ڪِريِ سگھي ٿو.

(جيڪو ٻئي لاءِ ڪڏ کوٽيندو، ڪنھن ڏينھن ھوُ بہ اُن ۾ ڪِرندو. بري ڪم جو ڦل بہ برو ئيِ ٿيندو.)

لڳا. ھن ٿورو آرام ڪيو ۽ پوءِ پکيءَ کي پاٻوھہ وچان پُچڪاريو. موت ۾ پَرندي بہ پنھنجا پَر ڦڙڦڙايا ۽ مٺڙ آواز ۾ پنھنجي جيوَن داتا لاءِ شڪرانا مڃيا. ٿوري ساعت کان پوءِ جان پڃرو ايڪانت ۾ کڻي آيو ۽ پرندي کي آزاد ڪيو. پکيءَ مھربانين ڀريل نيڻن سان ھڪ دفعو ٻيھر جان طرف ڏٺو ۽ آڪاش ۾ اُڏامي ويو.

جان من ۾ تمام گھڻو سنتوش محسوس ڪيو.

(ديا ڌرم جو مول آھي.)

25. دياوان ٻالڪ

فرانس جي هڪ ننڍڙي شهر ۾ جان نالي هڪ دياوان ٻالڪ رهندو هو. هوُ پکين پرندن کي گھڻو پيار ڪندو هو ۽ اُنهن جي ٻوليِ بہ ڄاڻندو ۽ سمجھندو هو.

هڪ ڏينهن هوُ ڪنهن ڪم سانگي ڪيڏانهن وڃيِ رهيو هو تہ هن هڪ پکيءَ جو آواز ٻڌو، جنهن ۾ اُداسيِ پيريل هئيِ. اڃا ٿورو اَڳتي هليو تہ هڪ ماڻهو ڏٺو، جنهن جي هٿ ۾ هڪ پکي قاتل پڃرو هو. هوُ سمجھيِ ويو تہ اُن پکيءَ جو ماس ماڻهو کائڻ پسند ڪندا آهن. جيڪو اِنسان اِهو پکي خريد ڪندو، اُهو ان کي ماري سندس ماس پچائي کائيندو.

جان اُن شخص وٽ آيو ۽ پکيءَ جو ملهہ پڇيو. ملهہ پڇڻ تي هن پنهنجي کيسي ۾ ڏٺو تہ ملهہ کان ڪجھہ پئسا گھٽ آهن. هن کيسي ۾ پيل پئسا وڪڻندڙ کي ڏيئيِ چيو، ”پکي مون خريد ڪيو ۽ باقيِ پئسا گھر وڃيِ کڻيِ ٿو اچان..، تيستائين تون ٻئي ڪنهن کي پکيِ کونہ وڪڻج.“

جان گھر طرف ڊڪندو ويو. پر ڏنائين تہ گھر ۾ ماءُ ڪانہ هئيِ، ڪيڏانهن ٻاهر نڪريِ ويئيِ هئيِ. جان کي ڏک ٿيو ۽ پوءِ بہ ورتس تہ متان پکيِ ٻيو ڪير نہ خريد ڪري وڃي ۽ پکيءَ جا پراڻ خطري ۾ اچيِ وڃن. اُن وقت هن کي پنهنجي گروءَ جيِ ياد آئيِ. هوُ يڪدم ڊڪندو گروءَ وٽ آيو ۽ سربستيِ ڳالهہ ٻڌائيِ. گروُ بہ رحمدل هو. هڪدم جان کي گھربل پئسا ڏنا. جان تيزيِءَ سان پکيِءَ جي مالڪ وٽ آيو تہ ڏنائين تہ مالڪ ٻئي گراهڪ سان پکيءَ جي وڪڻڻ جون ڳالهيون ڪري رهيو هو. جان باقيِ پئسا ڏيئيِ پکيءَ سميت پڃرو کڻيِ گھر آيو. گرميِ گھڻيِ تيز هئيِ، اِن ڪري جان کي چڪر اچڻ

राजस्थान सिन्धी अकादमीअ जा उद्देश्य

1. सिन्धी भाषा ऐं साहित्य जे क्षेत्र में अध्ययन ऐं अनुसंधान खे प्रोत्साहन ॾियणु ऐं वाधारो करणु।
2. राज्य में सिन्धी संस्थाउनि/संगठननि जे कमनि में समन्वय ऐं सहयोग स्थापित करणु ।
3. सिन्धी साहित्य सां जुड़ियल साहित्यकारनि ऐं साहित्य जे क्षेत्र सां जुड़ियल संस्थाउनि में सहकार वधाइण ऐं अहिड़ियुनि संस्थाउनि जे गठन ऐं वाधारे खे प्रोत्साहन करणु ।
4. राष्ट्रीय ऐं राज्य स्तर ते सिन्धी साहित्यिक संस्थाउनि जे मार्फ़त गोष्ठियूं ऐं सम्मेलन आयोजित करे, साहित्यिक विचारनि जे आदान-प्रदान खे प्रोत्साहत करणु ।
5. साहित्यिक पुस्तकनि, पत्र-पत्रिकाउनि ऐं शोध पत्रनि जो सिन्धी भाषा में प्रकाशन कराइण ऐं प्रोत्साहत करणु ।
6. सिन्धी संगठननि जी ज़रूरत मूजिबि पुस्तकालयुनि ऐं वाचनालयनि जी स्थापना करणु ऐं प्रोत्साहित करणु ।
7. राजस्थान सोसाइटीज रजिस्ट्रेशन एक्ट 1958 जे तहत सिन्धी भाषा ऐं साहित्य जे क्षेत्र में कम करण वारियुनि संस्थाउनि खे मान्यता ॾियणु ऐं मान्यता प्राप्त संस्थाउनि खे माली मदद ॾियणु।
8. पुस्तक, प्रदर्शनियुनि, मुशायरनि ऐं साहित्यिक कार्यक्रमनि जे माध्यम सां देश में सांस्कृतिक ऐं साहित्यिक सम्पर्कनि खे वाधारो ॾियणु ।
9. योग्य लेखकनि, कवियुनि ऐं बुद्धिजीवियुनि खे स्कॉलरशिप, फैलोशिप ऐं पुरस्कार ॾियणु।
10. सिन्धी भाषा जे लेखकनि ऐं कवियुनि खे उन्हनि जी उल्लेखनीय उपलब्धियुनि लाइ मान्यता ॾियणु ऐं साहित्यिक कृतियुनि जे प्रकाशन लाइ माली मदद उपलब्ध कराइणु ।
11. अध्ययन, पाठ्यक्रम, व्याख्यान, सेमीनार, सम्मेलन ऐं सर्वक्षण कार्यक्रम आयोजित करे सिन्धी साहित्य जे अध्ययन में वाधारो करणु ।

اَدبي چاڻ

نالو : نندلعل عيدنداس پرسراماڻي

جنم : 10 جوُن 1933 - سلطان ڪوٽ (سنڌ - پاڪستان)

تعليم : ايم. اي. (اَنگريزي - تواريخ - ۽ سنڌي) ۽ بي. ايڊ.

شايع ڪتاب

- ڏهه سنڌي :

  ٻه ناول - ٻه ڪوتا سنگرهه - ڇهه ڪهاڻيون مجموعو

- ڇهه هندي :

  ٽي ڪهاڻي سنگرهه - هڪ ناول - هڪ ناول ترجمو

  ۽ هڪ جيونيون سنگرهه

  ۽ هڪ اَنگريزي ناٽڪ ترجمو

- 2004 ڪان 2007 تائين راجستان سنڌي اَڪادميءَ جو ميمبر
- ديش جي علحدين اخبارن، مگزنن ۾

  ڪهاڻيون ۽ ليک- هندي ۽ سنڌيءَ ۾ شايع ٿيل

- آڪاشواڻيءَ تان هندي ۽ سنڌيءَ ۾ ڪهاڻيون ۽ ڪوتائون ڇپيل
- ٻن ڪتابن ۽ پنج ڪهاڻين تي اِنعام

اَئڊريس -

نندلعل پرسراماڻي

گوپال اؤر ڪمليش ڇترشالا

سلومبر-313027 (اُديپور - راجستان)

موبائيل : 09829099489